

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
FILOSOFIJOS IR ANTROPOLOGIJOS KATEDRA

IGOR VERBICKIJ

Sociokultūrinės antropologijos studijų programos
IV kurso studentas

**TARO REIŠKINYS KAIP KULTŪRINIŲ TRANSFORMACIJŲ
OBJEKTAS: NUO OKULTINĖS FILOSOFIJOS LINK
DABARTIES**

Bakalauro darbas

Darbo vadovas: prof. dr. G. Mažeikis

Šiauliai, 2015

TURINYS

SANTRAUKA	2
SUMMARY	4
ĮVADAS	6
1. KULTŪROS KAIP SIMBOLINĖS ORGANIZACIJOS IR INTERPRETUOJAMO TEKSTO KONCEPTUALIZAVIMAS	10
Kultūra kaip simbolių organizacija	10
1.2 Kultūros reiškinyje kaip tekstas ir antropologinės teksto interpretacijos ribos	12
1.3 Kultūros teksto kūrimo būdai ir kultūros vertimo problemos	13
2. TARO KAIP KULTŪRINĖS PRAKTIKOS KILMĖ IR RAIDA ISTORINĖJE PERSPEKTYVOJE	17
2.1 Taro kilmė	17
2.2. Taro virsmas į ezoterinį įrankį	19
3. TYRIMO METODOLOGIJA IR TYRIMO LAUKO PRISTATYMAS	23
3.1 Tyrimo metodologija.....	23
3.2 Tyrimo lauko pristatymas. Ezoterinis centras AUM.....	26
3.2.1 Individuali įmonė.....	26
3.2.2 Vieta.....	27
3.2.3 Žmonės	28
3.2.4 Veikla.....	29
3.2.5 Vertybės, normos ir taisyklės	29
3.3 Tyrėjo refleksija	30
4. LAUKO TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ	35
4.1 „Sakau, turite rinktis tas kalades, kurios jums kalba“	36
4.2 „Tas galutinis rezultatas niekada lengvai neredukuojamas į tai kas jau parašyta“	41
4.3 „Ir nereikia žmogui kalbėti ko nereikia kalbėti“	44
IŠVADOS	48
LITERŪRA	50
PRIEDAI.....	52

SANTRAUKA

Igor Verbickij. TARO REIŠKINYS KAIP KULTŪRINIŲ TRANSFORMACIJŲ OBJEKTAS: NUO OKULTINĖS FILOSOFIJOS LINK DABARTIES. Sociokultūrinės antropologijos studijų programos baigiamasis darbas, mokslinis darbo vadovas prof. dr. G. Mažeikis. Filosofijos ir Antropologijos katedra, Humanitarinis Fakultetas, Šiaulių Universitetas, Šiauliai, 2015. – 50 p.

Taro simboliniai pasauliai nėra palankiai vertiname humanitariniuose ir socialiniuose moksluose, bet vis dėlto, jų vaidmuo socialiniame gyvenime yra pakankamai didelis. Kultūrinė antropologija gali nagrinėti taro reiškinių antropologiniu požiūriu. Išsikeltas lauko tyrimo tikslas - ištirti tarologų veikloje išskleidžiamų simbolinių taro organizacijų transformacijų ypatumus. Tikslas įgyvendintas dėka tyrimo uždavinių: konceptualizuoti kultūros reiškinių antropologiniu požiūriu kaip simbolinę organizaciją ir interpretuojamą tekstą; išanalizuoti taro kortų virsmą į ezoterinį įrankį istorinės raidos perspektyvoje; ištirti simbolinių taro praktikų išsiskleidimą; palyginti tarpusavyje idealias ir šiuolaikines taro praktikas, išgryninti transformacijos ypatumus. Lauko tyrimo teorinė prieiga – simbolinė interpretacinė antropologija, jos koncepcijoje kultūra – tai reikšmių sistema išreikšta simbolinėje formoje, kuri įtraukia bet kokias individų komunikacijos formas bei dalinimąsi savo patirtimi, o kultūrinė analizė – tai interpretacinis minėtų reikšmių aiškinimas.

Kokybinis tyrimas vyko nuo 2014 spalio 2 dienos iki 2015 sausio 30 dienos. Per šį laiką buvo organizuoti devyni susitikimai Kauno ezoteriniame centre AUM, du kartus dalyvauta AUM centre organizuojamuose mokymuose. Tyrimo metu buvo atlikti trys giluminiai interviu su trimis informantais, sudalyvauta interaktyviame taro užsiėmime, kurio metu buvo detaliam aptariami tyrimo objekto aspektai, atlikta daugybė pokalbių.

Ištyrus šiuolaikinių taro praktikų išsiskleidimą buvo išskirtos pagrindinės taro įvykio kategorijos ir subkategorijos. Buvo sukurtas šiuolaikinio taro kultūrinis vaizdas – paveiktas skirtingų socialinių ir kultūrinių procesų bei *Naujojo Amžiaus* asmeninio tobulėjimo idėjų. Taro iš tik nedidelei grupei prieinamo okultinio mokymo tapo prieinamas kiekvienam, kaip individualus užsiėmimas, t. p. kaip vartojama paslauga. Pačios kortos yra nuolat dauginamos, atsiranda nauji vizualizacijos motyvai, juos kuria ne tik pavieniai menininkai, bet ir leidybos kompanijos, kurios vizualizacijai naudoja populiarios kultūros siužetus. Tarologo ir kortų santykis priklauso nuo taro meistro erudicijos, žinių, interesų, kiekvienam prieinama taro kortų įvairovė tenkina visų jomis

susidomėjusių poreikius. Šiuolaikinis taro nebėra vien izoliuota sistema, besiremianti didžiaisiais pasakojimais – hermetizmu, kabala ir kt. okultiniais mokymais, taro yra siejamas, perpinamas su kitomis sistemomis ir esančiu sociokultūriniu kontekstu. Domėjimasis Rytų religijomis ir mokymais, taip pat mažesnių vietinių religijų inkorporavimas pasireiškia naujų pasakojimų kūrimu, o jų siužetų referentiniais laukais tampa ne tik senieji mitai ir tekstai, bet ir populiarios kultūros produktai. Dabarties taro, tapęs prieinamu kiekvienam, byloja dvejomis kalbomis – neišverčiama okultine, kuria ir apie kurią patys tarologai pasakoja mažiausiai ir adaptuota kalba, pritaikyta, išversta klausinėtoji, taip pat ir mokslininkui.

SUMMARY

Igor Verbcikij. TAROT PHENOMENA AS AN OBJECT OF CULTURAL TRANSFORMATION: FROM OCCULT PHILOSOPHY TO THE PRESENT. Bachelor Thesis of Sociocultural Anthropology / research advisor Prof. Dr. G. Mažeikis. Department of Philosophy and Anthropology, Faculty of Humanities, Šiauliai University, Šiauliai, 2015. – 50 p.

Symbolic worlds of Tarot are not welcome in the humanities and social sciences, nevertheless, their role in social life of people is sufficiently high. Cultural anthropology is able to research the Tarot phenomena from an anthropological point of view. The aim of this field research is to investigate the features of Tarot symbolic organization transformations that appears in Tarot reader activities. The aim was achieved with the following research tasks: to conceptualize cultural phenomena from an anthropological point of view as symbolic organization and interpreted text; to analyse the transformation of Tarot cards into an esoteric device in historical perspective; to explore the appearance of symbolic Tarot practices; to compare the ideal and present practices of Tarot and to identify the features of its transformation. Theoretical approach of the research – symbolic interpretative anthropology; culture in its concept is a system of meanings expressed in a symbolic form which includes any forms of individual communication and experience sharing, while cultural analysis is interpretative explanation of meanings.

Qualitative research took place from October 2nd, 2014 to January 30th, 2015. During this period, nine meetings were organized in Kaunas esoteric center AUM. Two of them were special esoteric courses organized in the center. Three in-depth interviews were carried out with three informants and numerous conversations as well. An interactive Tarot seminar was attended where aspects of the research topic were discussed in detail.

In the analysis of research data on appearance of contemporary practices of Tarot, main categories and subcategories were defined. A cultural view of contemporary Tarot was created – affected by different social and cultural processes and ideas of New Age personal development. From being solely isolated occult teaching, Tarot became available to everyone as individual practice and consumed service. The cards are constantly multiplied and new elements of visualization emerge. They are created not only by individual artists but also by publishing companies that use motifs from popular culture for visualization. The relation between Tarot reader and cards depends on the reader's erudition, knowledge and interests. The variety of Tarot

cards is such that they are accessible to everyone and meet the needs of everyone who is interested in it. Contemporary Tarot is no more an isolated system based on grand narratives – Hermeticism, Kabbalah and other occult teachings. Tarot is now related to other systems and existing sociocultural context. Interest in Eastern religions and teachings, small local religion incorporation appears as a creation of new narratives and the old myths and texts as well as products of popular culture become reference fields of their plots. Present Tarot speaks in two languages – untranslatable occult language in which and about which Tarot readers tell least and adapted language translated to questioner as well as scientist.

IVADAS

Aktualumas. Kultūrinė antropologija tradiciškai skiria dėmesį egzotiniams reiškiniams, tyrinėtojų žvilgsniai yra nukreipiami į „normalumo“ paribius, peržengia šias ribas ir atsiduria ten, kur antropologo namų visuomenėje įprastos žinojimo formos nustoja galioti. Vienas iš tokių egzotiškų reiškinių yra ezoterika apskritai bei atskiros jos sritys, tokios kaip taro, numerologija, astrologija ir kt. Kiekviena iš jų nurodo į didžiuosius pasakojimus, turi galias istorines ir filosofines šaknis. Bet kartu, šie marginalūs, iš pirmo žvilgsnio uždari bei izoliuoti nuo dominuojančios kultūros poveikių reiškiniai, taip pat kinta. Štai, kadaise esančios tik kelios taro kaladės, skirtos tik išrinktiesiems yra nuolatos dauginamos, didėja jų vizualinė įvairovė, tuo pačiu metu kinta aprašyti kortų aiškinimo kanonai, nutrūksta ryšys su pirminėmis tradicijomis. Hipotetiškai galima teigti, kad tokie pokyčiai yra kultūriškai nulemti ir todėl šių transformacijų trajektorijos yra ne tik įdomios antropologijos mokslui bet ir empiriškai tirtinos. Taro kaip kultūros reiškinys – tai visų pirma tekstas, reikalaujantis perskaitymo per jo adeptų pečius. Galima sakyti, kad antropologinėje prieigoje taro – tai klasikinis atvejis, reikalaujantis nustatyti kaip jo adeptai įprasmina savo pasaulį, kokia jų pasaulėžiūra ir pagrindinės idėjos, ar tarp jų yra bendruomeniniai ryšiai, kaip tokie ryšiai palaikomi, ar egzistuoja kokios nors ritualinės praktikos, palaikančios bendruomeniškumą bei inicijuojančios naujus narius. Šiame darbe mėginama atsakyti į kai kuriuos iš šių klausimų, vis dėlto, turint omenyje tokio holistinio tyrimo platumą ir siekiant atitikti baigiamojo bakalauro darbo reikalavimus/apimtį, neišvengiamai teko jį siaurinti iki konkrečių problemų. Reikėtų pridurti, kad apskritai tyrimo proceso metu ne kartą reikėjo modifikuoti ir pačią tyriminę prieigą.

Tiriamas reiškinys – taro – Lietuvoje įsitvirtino per paskutinius du dešimtmečius, tai laikas, kai ezoterinė veikla po nepriklausomybės atgavimo nustojo būti oficialiai draudžiama. Didesnis domėjimasis taro sutampa su *New Age* idėjų skvarba Lietuvoje, posovietinio žmogaus pasaulėžiūros krize bei kritinio mąstymo stoka, naujų dvasinio gyvenimo formų paieška. Tyrime dėmesys skiriamas Lietuvos tarologų išskleidžiamoms taro simbolinėms organizacijoms: kategorijoms, nusakančioms jų interpretacijų ribas, žmogaus dalyvavimui ir įsitraukimui į jas, sąsajoms tarp simbolių organizacijų ir esančio sociokultūrinio konteksto. Šios sąsajos aptinkamos atrandant inkorporuojamas iš populiariosios kultūros vizualines formas, plečiant interpretacijos ribas. Tyrimas atskleidė kokias transformacijas patyrė taro reiškinys atitoldamas

nuo hermetinės tradicijos (kurios kanonai įtvirtinami Hermetinės Auksinės Aušros ložės) iki šiuolaikybės ir vietinių kontekstų. Darbe pristatomas taro reiškinys kaip kultūrinių transformacijų objektas nėra tyrinėtas kultūrinės antropologijos požiūriu. Analizuojant reiškinį pasitelkiama V. Crapanzano kultūros interpretacijos teorija.

Iširtumas. Galima teigti, kad pasaulyje ezoterika bei atskiros jos kryptys nėra populiari tema tarp humanitarinių bei socialinių mokslų tyrinėtojų. Pavyzdžiui australė mokslininkė, Kvinslando universiteto profesorė, religijos ir ezoterizmo tyrinėtoja H. Farley savo veikale „Kultūrinė taro istorija“ teigia: „Dėl kortų kaladės funkcijų nepastovumo, dėl nevienareikšmiškų jos kilmės hipotezių yra sunku identifikuoti taro vietą tarp akademinio ezoterizmo istorijos diskurso. Dar daugiau, kelyje į tokios disciplinos, kaip ezoterizmo studijos didesnę pripažinimą, mokslininkai distancijuojasi nuo taro, kuris šiuolaikinėje visuomenėje vis dar suvokiamas kaip įtartinas“ (Farley, 2009:16). Autorė taip pat užsimena apie akademines diskusijas, kuriose į ezoteriką pradedama žvelgti kaip į veiksnį, padariusį svarbią įtaką šiuolaikiniam vakarietiškam mąstymui. Retus, tarptautinėje arenoje atliekamus taro tyrimus būtų galima suskirstyti į tris tipus: tai istoriniai, menotyriniai bei kultūros istorijos tyrimai. Iš jų būtent kultūrologinės studijos, tarp jų ir jau minėtas H. Farley veikalas, labiausiai artimi antropologinei tyrimo prieigai. Dėmesys kortų funkcionavimo kontekstui yra esminis, siekiant suprasti atskirų jos kortų įvaizdžių patiriamas transformacijas. Kalbant apie antropologinius tyrimus reikėtų pažymėti, kad situacija yra dar sudėtingesnė, kaip artimus aptariamai temai tyrimus galima įvardinti magijos, mitologijos ir religijos tyrimus, kurie itin mėgstami tarp antropologų tyrinėtojų. Tuo tarpu siauriai gvildenančių būtent taro tematiką antropologinių tyrimų praktiškai nėra, todėl ypač vertu dėmesio galima pavadinti antropologės Sara Caldwell darbą „Okultinis taro ir mitologija“, kuriame ji tiria kortas aiškinančių pasakojimų prigimtį, mėgina išsiaiškinti kultūrinės ir mitologinės įtakos pasakojimų formavimui sąsajas. Atskirai reikia pažymėti mokslininkų-tyrinėtojų pabrėžiamą taro kolekcionierių ir tyrinėtojų-mėgėjų indėlį į taro tyrinėjimus, kurie, tuo metu kai ezoterikos studijos vis dar yra socialinių ir humanitarinių mokslų interesų pakraštyje, atlieka didžiulį darbą renkant duomenis, sisteminant ir aprašant taro reiškinį. Lietuvoje situacija ne tik kad nesiskiria nuo pasaulinės, dar labiau, galima teigti, kad nėra atlikta nei vieno mokslinio su ezoterika arba taro susijusio tyrimo. Atskirai vertėtų paminėti netiesiogiai su ezoterika susijusią Algio Uždavinio fundamentalią filosofinę studiją „Hermio Trismegisto išminties kelias“, kurioje aptariama

Hermetizmo (kuris neabejotinai susijęs su taro raida) įtaka Vakarų Europos kultūrai bei mokslo raidai.

Problema. Taro simboliniai pasauliai nėra palankiai vertiname humanitariniuose ir socialiniuose moksluose, bet vis dėlto jų vaidmuo socialiniame gyvenime yra pakankamai didelis. Kultūrinė antropologija gali nagrinėti taro reiškinių antropologiniu požiūriu. Taro generuoja alternatyvias simbolines organizacijas, kurios kuriamos pagal didžiųjų okultinės filosofijos pasakojimų tradicijas. Šios simbolinės organizacijos nėra izoliuotos ir dalyvauja aktualiame socialiniame-kultūriniame-ekonominiame kontekste, kuris juos perkeičia.

Tyrimo objektas – taro simbolių organizacijų transformacija.

Tyrimo tikslas – ištirti tarologų veikloje išskleidžiamų simbolių taro organizacijų transformacijų ypatumus.

Uždaviniai:

1. Konceptualizuoti kultūros reiškinių antropologiniu požiūriu kaip simbolinę organizaciją ir interpretuojamą tekstą;
2. Išanalizuoti taro kortų virsmą į ezoterinį įrankį istorinės raidos perspektyvoje;
3. Ištirti simbolių taro praktikų išsiskleidimą;
4. Palyginti tarpusavyje idealias ir šiuolaikines taro praktikas, išgryninti transformacijos ypatumus.

Tyrimo metodai:

Teoriniai

- *Mokslinės literatūros analizė*, kuri padėjo išgryninti esminius taro reiškinių raidos etapus ir jų bruožus;
- *Lyginamoji duomenų analizė*, kuri leido konstruoti kultūrinį taro reiškinių vaizdą lyginant idealias ir tyrimo lauke išgrynintas taro praktikas.

Empiriniai metodai

- *Dalyvaujantis stebėjimas*, kuris padėjo suprasti kultūrinę tiriamo reiškinių terpę iš *emic* perspektyvos;
- *Antropologinis dienoraštis*, kuris leido sistemingai gilintis į tiriamąjį reiškinį ir reflektuoti tyrimo eigą, koreguoti pagrindinius tyrimo klausimus;
- *Pokalbiai*, kurie padėjo pasiruošti interviu, suvokti tiriamo reiškinių kontekstą;
- *Giluminis pusiau struktūruotas interviu*, kuris leido išgryninti respondentų požiūrių svarbiausias taro reiškinių kategorijas.

Baigiamojo bakalauro darbo dalys: baigiamąjį bakalauro darbą sudaro įvadas, keturios dėstymo dalys: teorinė, metodologinė ir empirinio tyrimo, išvados, literatūros sąrašas ir priedai.

Įvade pristatoma darbo tema, jos aktualumas ir pasirinktos temos problematikos ištirtumas, t.p. įvardijamas darbo tikslas ir jam įgyvendinti pasirinkti uždaviniai, taikomų metodų sąrašas.

Teorinėje dalyje yra pristatoma kultūros kaip simbolių organizacijos bei kultūros kaip interpretuojamo teksto koncepcija, analizuojami etnografijos teksto kūrimo ir prezentacijos problemos.

Skyriuje apie taro kaip kultūrinės praktikos kilmę ir raidą istorinėje perspektyvoje aptariamas taro, užgimusio Viduramžiais kaip pramoginio žaidimo, virtimas į ezoterinį įrankį XVIII amžiuje.

Metodologinėje dalyje aprašomi kokybinio tyrimo metu taikyti metodai, pristatomas tyrimo laukas, imtis bei tyrėjo refleksija.

Empirinių duomenų analizės dalyje yra pateikiama lauko duomenų analizė, besiremiant empiriniais duomenimis konstruojamas kultūrinis taro reiškinių vaizdas, lyginami idealios ir tyrimo lauke išgrynintos taro praktikos bei išgryninami taro transformacijos ypatumai.

Išvadose pateikiami mokslinės literatūros ir duomenų analizės rezultatai.

Prieduose pateikiama tyrimo metu surinkta informacija, kuri buvo naudota atliekant empirinių duomenų analizę.

1. KULTŪROS KAIP SIMBOLINĖS ORGANIZACIJOS IR INTERPRETUOJAMO TEKSTO KONCEPTUALIZAVIMAS

Kultūra kaip simbolių organizacija

Simbolinė antropologija atsirado septintame praeito amžiaus dešimtmetyje kaip atsakas į struktūralistinę kultūros koncepciją, bei požiūrį į kultūrą kaip į skirtingas vieno modelio modifikacijas, kurį galima atskleisti, sistematizuoti ir klasifikuoti. Tokį požiūrį siūlė struktūrinės antropologijos koncepcija, o reikšmingiausiu šios koncepcijos atstovu laikomas C. Levi-Strauss. Anot jo, antropologo darbo tikslas – „po didžios įvairovės suvokiamų ir aiškiai suprantamų vaizdinių sluoksnių aptikti tam tikrą, visada ribotą skaičių sąmoninių galimybių. Jų skaičius ir atitikimas arba neatitikimas teikia loginį pagrindimą manyti apie skirtingus istorinės raidos būdus, ir jei ne visada akivaizdžius, bet užtat visada dėsningus“ (Левин-Стросс, 2001:30). Struktūralistiniu požiūriu kultūra radikalai vientisa ir nuosekli ženklų sistema, tuo tarpu skirtingos bendruomenės, visuomenės arba grupės – tai tik minėtos sistemos variacijos. Simbolinė kultūros koncepcija sutelkia savo dėmesį į simbolius ir jų organizacijas, kultūriniai reiškiniai joje – tai simboliniai reiškiniai, todėl kultūros pažinimas – tai visų pirma simbolių bei simbolių veiksmų interpretacija. Reikėtų pridurti, kad struktūralistus kritikavo taip pat ir kognityvinės antropologijos atstovai, bet skirtingai nei kognityvinės antropologijos atstovai, simbolinės antropologijos mokykla atsisakė kultūros kaip schematizuoto mentalinio modelio įvaizdžio. Taip pat simbolinės antropologijos kryptis ženkliai skiriasi nuo materialistų mokyklos, priešingai jiems teigdama, kad kultūra yra mentalinis fenomenas (Čiubrinskas, 2007:171).

Įtakingiausiu simbolinės antropologijos atstovu laikomas Cliffordas Geertzas, jis išdėstė esmines simbolinės kultūros koncepcijos tezes savo veikale „Kultūrų interpretavimas“. Geertz atkreipė dėmesį į tai, kokią įtaką simbolinė visuma daro žmonėms, jų pasaulio matymui, pasaulėžiūroms ir mentalitetams, kaip simboliai veikia nelyginant būty prasmų nešėjai ar kultūros varikliai (McGee, 1996:430). Anot Geertz'o, kultūra – tai „stratifikuota reikšminių sistemų hierarchija: ją sudaro veiksmi, simboliai ir ženkli. Kultūros analizė arba, kitais žodžiais, atliekamas etnografinis aprašymas – tai interpretacijų interpretacija, antrinė pasaulio, kuris nuolat interpretuojamas žmonėmis, kurie jį kuria, interpretacija“ (Geertz, 1973:5). Kultūra – tai jos interpretavimo procesas, simbolių terpė, kultūra reiškiasi kaip daugialypės simbolinės

organizacijos, tuo tarpu būti kultūros nešėju reiškia interpretuoti simbolius atitinkamoje terpėje. Bet nežiūrint į struktūralizmo paradigmos kritiką, pats Geertz'as ieškojo kultūroje tvarkos, tai pasireiškė semiotine prieiga, kuri aptinkama jo darbuose. Geertz'as rašė: „Aš pats palaikau iš esmės semiotinę kultūros sąvoką ir <...> mėginsiu įrodyti jos naudingumą“ (Geertz, 2005:5). Nežiūrint į šį polinkį į schematizmą arba baigtinių žodynų atradimą, pati simbolinė prieiga yra šiuolaikinės antropologijos šerdis.

C. Geertz plėtodamas kultūros kaip simbolių sistemos koncepciją teigė, kad kultūra yra vieša, „nes vieša reikšmė“. Neįmanoma dalyvauti kultūros interpretavimo procese nežinant kokia yra vieno arba kito simbolio ir/arba simbolinio veiksmo reikšmė. C. Geertz pritaria reikšmės privatumo kritikai ir radikaliai vartoja sąvoką „žmogaus permatomumas“, tik šiuo atveju svarbu pažymėti, kad vienam žmogui Kitas yra permatomas tik tuo atveju, jei jis yra tos pačios kultūrinės erdvės dalyvis, patekęs svetur, Kitas „gali būti visiška mįslė“ cituoja Wittgensteiną Geertzas (Geertz, 2005:14). Aptarinėdamas antropologo vaidmenį ir jo tikslus Geertz kalba apie semiotinę kultūros sampratą, kuri „kaip interpretuotinių ženklų (kuriuos, nepaisydamas ribotos vartosenos, vadinčiau simboliais) sistema, [...] nėra kokia nors galia, kurią būtų galima laikyti visuomeninių įvykių, elgsenų institucijų ar procesų priežastimi; ji kontekstas, terpė, kurioje visi šie dalykai gali būti suprantamai – t.y. tirštai – apibūdinti“ (Geertz 2005:21). Čia vertėtų pažymėti, kad Geertz'o kultūros tyrinėjimai neatsiejami nuo tirštojo aprašymo – kai stebimi kultūros faktai yra ne tik paprastai fiksuojami, bet yra stengiamasi atskleisti jų prasmes, juos interpretuoti.

Simbolinės kultūros koncepcijos išeities taškas – konstruktyvistinė kultūrinių reiškinių tyrinėjimo prieiga. Kultūriniai reiškiniai tokia požiūryje – „simbolinės formos struktūriniame kontekste, o kultūros analizė – tai simbolių formų reikšmingų konstrukcijų ir socialinių kontekstualizacijų tyrinėjimas“ (Thompson, 1990:131). Interpretatyvinė analizė remiasi ne abstrakcijomis, o konkrečiais diskursais konkrečiuose socialiniuose kontekstuose. Šioje analizėje centrinę vietą užima sąsaja tarp antropologinio supratimo ir praktinio darbo lauke – etnografijos. Analizės procesas yra identifikuojamas išvystant atitinkamą socialinę ir kultūrinę kompetenciją kitos kultūros aplinkoje (Thomas, 1996:25). Taigi, simbolinėje kultūros koncepcijoje kultūra – tai reikšmių sistema išreikšta simbolinėje formoje, kuri įtraukia bet kokias individų komunikacijos formas bei dalinimąsi savo patirtimi, o kultūrinė analizė – tai interpretacinis minėtų reikšmių aiškinimas. Toliau, grįžtant prie Geertz'o teorijos semiotinio aspekto, būtina pažymėti teksto sąvoką.

1.2 Kultūros reiškinys kaip tekstas ir antropologinės teksto interpretacijos ribos

Kultūros kaip teksto metafora užima centrinę vietą simbolinėje kultūros koncepcijoje. C. Geertzas aiškina, kad „Žmonių kultūra – tai tekstų ansamblis, antropologas mėgina skaityti šiuos ansamblius per pečius tų, kuriems jie iš tikrųjų priklauso“ (Geertz, 1973:452). Tokiu būdu simboliai, jų reikšmės ir tarpusavio sąsajos – tai nėra abstrakti užkalbinė tikrovė, kultūra kaip simbolių sistema – tai visų pirmą tekstas arba persipynę tekstai, kuriuos savo ruožtu galima perskaityti. Pažymėtina, kad patys tekstai savaime – tai „čiabuvių“ interpretacijos, esančios ir priklausančios nuo konteksto, kuriame šios interpretacijos yra išskleidžiamos.

Siekiant išplėsti mintį apie tai kaip kultūros reiškinys bylodamas apie kultūrą virsta į tekstą vertėtų skirti daugiau dėmesio pačios metaforos reikšmei ir jos implikuojamoms „taisyklėms“, kurioms turėtų „paklusti“ tekstualizuojamas kultūros reiškinys. Teksto audinys – tai visų pirma konkrečia logika grindžiamas, bendra mintimi vienijamas nuoseklus pasakojimas. Teksto priešakyje visada yra kalba, kuri nebūtinai reiškiasi vien verbaline forma, kalba taip pat laikytinos ir kitokios simbolinės formos, apskritai kultūros tekstas – tai objektų, formų ir praktikų išreikštų ženklais bei simboliais prasmų potencialo išskleidimas. Svarbu pažymėti tai, kad patys savaime užkalbinės tikrovės fragmentai, skirtingi jos objektai negali virsti į tekstą ir vienaip arba kitaip šiame vartimo į tekstą procese dalyvauja interpretuojantysis. Vienas didžiausių kultūros tekstualizacijos kritiku laikomas V. Crapanzano, savo knygoje „Hermio Dilema“ teigia, kad antropologinis pažinimas įmanomas tik kaip tyrimo lauko, kuriame antropologas tyrinėja, verbalizavimas bei užrašymas. Jo manymu, nežiūrint į tai, kad šiuolaikinė etnografija naudoja naujus teorinius principus bei išbando įvairias rašymo strategijas kai yra atkreipiamas dėmesys į kontekstą, kuriame rašomi tekstai, o į patį teksto kūrimą yra įtraukiami tiriamieji siekiant dialogo arba polilogo, vis dėlto toks dialogas dažnai tik atrodo kaip lygiųjų dialogas, iš tikrųjų tai tik apsimetimas, nes kalbėjimas visada yra „įgalintas“ ir kuris nors iš dialogo dalyvių dominuoja. Šis, tarsi lygiųjų dialogas, indeksuojamas dvejopai – viduje - tai „lygiųjų“ dialogas, tuo tarpu išorėje įmanoma aptikti tikrąsias jo dalyvių pozicijas. Skirtingai nei C. Geertz'o straipsnyje „Čiabuvių akimis: Antropologinio supratimo prigimtis“ aprašytas tyrėjas, kuris nors ir negali „įlįsti į čiabuvių kailį“, bet gali mėginti tvarkyti ir analizuoti Kito žodžius, vartojamus simbolius bei kultūrines formas, kuriomis ir per kurias tiriamieji artikuliuoja savo patirtį. Crapanzano manymu, etnografas geba tik aprašyti savo patirtį, ją verbalizuoti ir perteikti šį pranešimą savo skaitytojui.

1.3 Kultūros teksto kūrimo būdai ir kultūros vertimo problemos

V. Crapanzano kalbėdamas apie antropologinės žinutės kūrimą lygina antropologą su graikų mitologijos personažu, dievybe Hermiu:

„Etnografas šiek tiek panašus į Hermį: jis pranešėjas, kuris duotomis metodologijomis atskleidžia tai, kas yra užmaskuota, latentiška, nesąmoninga. Tam, kad gautų savo žinutę, antropologas gali net pasitelkti vagystę. Jis prezentuoja kalbas, kultūras, visuomenes jų visiškame nepermatomume, svetimume ir beprasmiškume. Tada antropologas kaip magas, kaip hermeneutas, kaip pats Hermis, atveria neaiškumą, padaro svetimą pažįstamu, pripildo reikšme beprasmybę. Antropologas dekoduoja žinutę. Jis interpretuoja. Etnografas dažniausiai pripažįsta sąlyginį savo interpretacijų pobūdį. Bet taip pat jis imasi galutinės interpretacijos, jis siekia visiškai užbaigto skaitymo. Etnografas priešinasi literatūros kritikos teiginiui, kad baigtinio skaitymo nėra. Jis nepripažįsta sąlyginio ir laikino savo prezentacijų pobūdžio, jo prezentacijos yra baigtinės. Etnografas nemato paradokso tame, kad „laikinos interpretacijos“ yra jo „baigtinių prezentacijų“ pagrindas (turbūt tai yra priežastis, dėl kurios jis reikalauja baigtinio perskaitymo). Jungianti savyje interpretaciją, etnografo prezentacija apriboja reinterpretacijos galimybes. Etnografija užsidaro pati savyje. Gali būti, kad bendresnės teorijos, kuriamos etnologų etnografiniu prezentacijų pagrindu, tai tik atspindžiai veidrodyje, iškreipti pakartojimai kitame „konvencinių interpretacijų“ registre, kurios palaikė pačių duomenų prezentaciją. Hermis buvo kalbos ir rašymo globėju, ir tai, mes žinome, yra savaime interpretacijos. <...> Hermis – falo dievybė, vaisingumo dievybė. Interpretacija suprantama kaip agresyviai falinis, prievartinis ir negailestingas, naikinantis aktas, kartu šis aktas suprantamas kaip vaisingas, apvaisinantis ir kūrybiškas. Mes sakome, kad tekstas ir net kultūra yra nėščios prasme (*pregnant with meaning*). [Ir čia kyla klausimas] Ar etnografo prezentacijos tampa „nėščiomis prasme“ dėl [etnografo] interpretacinio apvaisinimo?“ (Crapanzano, 1992:44-45).

Tęsdamas samprotavimus, Crapanzano nurodo į triksterišką Hermio prigimtį. Tikrai vertingos žinutės visada savyje turi šelmiškumo, kuris sukrečia žinutės gavėją ir nepateisina jo įprastų lūkesčių. Ir nors etnografas nėra tikrasis triksteris kaip Hermis, jis dalijasi su juo šiuo bruožu. Etnografas turi padaryti savo pranešimą įtikinamu! Pasitelkdamas įvairias retorines strategijas, etnografas paverčia savo tekstą į tiesą, kalbančią pačią už save. Etnografas, įvesdamas skaitytoją į tekstą patikina jį savo nesuinteresuotumu, objektyvumu ir tokiu būdu mėgina išnykti. Atsiremdamas į išorinį atskaitos tašką, etnografas pradeda tvarkyti „netvarką“, suteikdamas jai instituciškai legituotas prasmes arba reikšmes. Taip įvykiai pavirsta į „įvykius“. Cituodamas vokiečių literatūros kritiką W. Benjamin'ą, Crapanzano primena, kad „visi vertimai – tai tik negalutinis būdas susitarti su kalbų svetimumu“. Tokiu būdu etnografija anot Crapanzano – tai laikinas būdas susikalbėti su kultūrų ir visuomenių svetimumu. Ir čia iškyla kitas etnografijos paradoksas, kuris susijęs su šiuo siekiu išversti svetimumą, kurį etnografas interpretuoja. Viena

vertus, tyrėjas turi suprantamai (ne svetimai, pažįstamai) pavaizduoti svetimumo intymiausius, labiausiai paslėptus dalykus ir tuo pat metu tą svetimumą etnografas privalo išsaugoti:

Crapanzano, diskutuodamas šiuolaikinės, postkolonialinės, posthegemoninės ir kartu dialoginės socialinės antropologijos situacija pastebi keblumus mokslininko, kuris nori sąžiningai aprašyti reiškinių, neegzistuojančių kaip tekstas, neturinčių adekvataus žodyno ir kai net pats mokslininkas neviseškai supranta, kokios pasaulio, kosmo aplinkybės šį reiškinį paskatino. Todėl antropologas dar turi sukurti kalbą, imituoti vertimą, artėjimą tikslo link ir taip sukurti bei įteisinti kitokią tikrovę – tai pavadinau *kitu* pasauliu (Mažeikis, 2013:247).

Alternatyvių pasaulių kūrime, vadinamoje etnografijoje, rašyme svarbų vaidmenį užima išorinis stebėjimo taškas. Anot Crapanzano, šis fiksuotas apžvalgos taškas atrandamas visų etnografų tekstuose. Siekiant sustiprinti objektyvumo įspūdį, tuo pat metu pridengti įtikinėjimą, panaudojamos įgalintos vietos, kurios leidžia privesti skaitytoją prie tarsi patikimo įvykio vaizdavimo (Crapanzano1992:45). Kartu tomis pačiomis stilistinėmis teksto kūrimo strategijomis, siekiant tikrumo, kaip tik yra sugriaunama pradinė autoriaus intencija pavaizduoti svetimybę – įtikinamai vaizduojamas svetimybės atvaizdas, jos atspindys, kuris pakeičia pačią svetimybę. Priešinga strategija, kai autorius atmeta išorinį stebėjimo tašką, svetimybės beprotybė sutvarkoma tiesiog ją aprašant. Autorius ne tik neieško stebėjimo taško išorėje, jis apskritai juda be laiko ir be erdvės (skirtingai nei labai aiškiai prie erdvės pririštos įgalintos stebėjimo vietos), tekste vaizduojami dekontekstualizuoti įvykiai. Tokiu atveju pats etnografas su savo aprašymu, o ne išorėje esantis legitimus stebėjimo taškas, tampa tarpininku tarp skaitytojo ir netvarkos.

Kuriant tekstą etnografas gali pasitelkti žodžių žaismą, kuris jam padeda užimti poziciją tarp jo skaitytojų ir jiems svetimo Kitų pasaulio. Autorius būdamas tarpininku tarp šių pasaulių, gali panaudoti pavadinimuose kalambūrus (pavyzdžiui, Crapanzano nagrinėja Geertz'o monografijos pavadinimą „*Deep Play*“ ir aptinka jame nuorodą į tais pačiais metais nufilmuotą Damiano pornografinį filmą „*Deep Throat*“), kurie padeda užmegzti ryšį tarp autoriaus ir jo (ir iš jo kultūros) skaitytojų. Labai svarbi etnografijos dalis – istorija apie antropologo patekimą į lauką. Tam tikra prasme, tai etnografijos subžanras, kai vaizduojamas nerangus, naivus tyrėjas, dažnai nukenčiantis nuo savo nežinojimo (Crapanzano1992:63).

Šis tyrėjas yra palikęs savo pasaulį, jis dar nieko nežino apie naująjį. Ir štai mes stebime, kaip šis naivuolis pamažu tampa žinančiu. Staiga nutinka kažkas, kas įtikina skaitytoją, kad antropologas įgijo Visraktį į Svetimybę –

šis nerangus tyrėjas tampa Autoritetingu Antropologu, skaitančiu pro pečius, interpretuojančiu, suprantančiu. Etnografijos tekste yra aptinkama aiški skirtis: „antropologas“ ir „Kiti“. (Crapanzano 1992:65).

Kyla klausimas, kodėl antropologas priskiria visiems Kitų kultūros žmonėms vienokius arba kitokius bruožus bei atributus. Anot V. Crapanzano Geertz'o idėja skaityti kultūros *tekstą* pro jos dalyvio pečius sunkiai išpildoma, nes „joks vietinis nepakės skaitymo pro pečius, jis visada pridengs *tekstą* šešėliu“. Konkretus dialogas su „Tu“ pavirsta į dialogą su „Jais“ ir vėliau į „Jų-patirtį“. Galiausiai parašytoje etnografijoje mums yra pateikiamas bendras, neryškus, miglotas paveikslas kurio neryškumas skaitytojui lieka net nepastebimas. Crapanzano mano, kad taip atvejai yra paaukojami istorijos retorikai - pasakojimui, ir kad taip istorijos peržengia pačius atvejus. Čia į pirmą planą išsina ne interpretacija, bet interpretacijos virtuoziškumas.

Kitą svarbų etnografijos komponentą V. Crapanzano vadina prezentacijos centru. Anot jo, centru gali būti vaizdinys, įvykis, teorinis konstruktas – centras „suriša“ pasakojimą, padaro jį nuosekliu, tvarkingu, sudėlioja įvykių seką. Simboliniai centrai egzistuoja visuose naratyvuose, tapdami centrais jie taip pat paslepia strategijas, kurios juos įcentrina (Crapanzano 1992:61). Bet dar prieš priartėjant prie centro, skaitytojui visada pateikiama pasakojimo preambulė. Šioje dalyje autoriaus atvirumas ir nuoširdumas užburia skaitytoją, jis stebisi autoriaus atliekama išpažintimi, visomis jo abejonėmis. Crapanzano rašo: „Kartais skaitytojui yra metamas iššūkis, jam sakoma: jei manai, kad buvau neatviras, būk atviresniu!“ (Crapanzano 1992:47). Taip ištiesiamos tiesiosios nuo pasakojime esančio centro link skaitytojų (turint omenyje, kad skaitytojas – tai potencialus tekste pristatomos problemos tyrėjas, įmanomas dalykas, kad paveikaus perskaityto teksto centras taps tokiu ir skaitytojo pasakojimuose). Taip siūloma šį centrą „pasiskolinti“ ir apvilkti jį naujais rūbais, paslėpti jį.

Nežiūrint į visą išsakytą kritiką tradicinei etnografijai, V. Crapanzano sutinka su tuo, kad antropologas gali priartinti mus „prie pamatinių svarstymų apie mūsų pačių bei Kitų kultūrų kvestionavimo“. Etnografiniai tekstai verčiant mus priimti kitokias, nors ir „išverstas“ į mums suprantamą kalbą, perspektyvas, suteikia mums galimybę pažvelgti į mus pačius. Nežiūrint į tai, kad antropologas niekada nesugebės visiškai atsikratyti asmeninio kultūrinio angažuotumo, jo tekstuose, vis dėlto, žymimi skirtumai tarp skaitytojo ir Kito. Crapanzano primena, kad antropologo siūlomas žvelgimo į save per Kitą taškas niekada nebus galutinis ir nejudinamas. Kaip jau buvo minėta, tai nulemta sąlygine etnografinio teksto konstravimo prigimtimi. Galiausiai antropologas atsiduria labai keistoje padėtyje: tuo atveju jei jis mėgintų atmesti ir išardyti visą

sutartinį pranešimo kūrimo pobūdį ir kitaip perteikti šį pranešimą klausytojui arba skaitytojui, jis ne tik prievartautų jo sociume priimtą manymą kaip turi būti rašoma etnografija, bet kartu ardytų ir pačią antropologiją, kuri neabejotinai yra anksčiau minėtų kultūriškai ir istoriškai susiklosčiusių konvencijų, susitarimų bei aplinkybių produktas. Crapanzano tai palygina su Zulu mitologijos herojumi triksteriu Tikoloshe. Šis turėjo didžiulį penį, kurį nešiojosi ant peties, bei vieną kartą, kertant medį, nukirto savo penį (Crapanzano 1992:38). Paprastai tarant, saviarda yra antropologijos disciplinos lemtinga savybė.

2. TARO KAIP KULTŪRINĖS PRAKTIKOS KILMĖ IR RAIDA ISTORINĖJE PERSPEKTYVOJE

2.1 Taro kilmė

Tiksli taro kortų atsiradimo istorija nėra žinoma. Kilmės hipotezes galima sąlyginai padalinti į egzotines ir mokslines. Prie vadinamų egzotinių hipotezių priskiriama kiniškos kilmės teorija. Viena iš kiniškų kortų rūšių turi tokį pat pavadinimą kaip ir kiniški šachmatai. Kei-ta-raou arba „Vežimai-Arkliai-Pabūklai“. Tai duoda kai kuriems tyrinėtojams peno mąstyti, kad kortų žaidimas kilo iš kiniškų šachmatų. Taip pat manoma, kad kinų domino, turintis tokius pat žymėjimus kaip ir kauliukai iš pradžių buvo naudojamas būrimams. Yra 21 domino lentelė, o tai siejama su XXI taro arkanu (be 0 arkano). Pagal kitą, ne mažiau egzotišką versiją, taro atkeliavo į Europą iš Korėjos. Korėjietiškos žaidimo kortos savo ruožtu kilo iš korėjietiškų būrimo strėlių. Šioje kaladėje yra 80 kortų, šių didelių kortų nugarėlėje pavaizduotos strėlės, pačios kortos yra 8 rūšių. Sąsajos tarp būrimo strėlių ir kortų, ant kurių pavaizduotos strėlės leidžia manyti, kad taro būrimo kortos kilo iš korėjietiškos 80 kortų kaladės. Kai kurie tyrėjai teigia, kad taro kortų kilmė – indiška. Kai kurios indiškos kortos turi 8 arba 10 rūšių, kiekvienoje iš rūšių yra dvylika kortų nuo 1 iki 10 ir dvi figūrinės kortos. Viso 20 figūrinių kortų. Taro kaladėje yra 22 figūrinės kortos. Kai kurie taro tyrinėtojai tame įžvelgia bendras indiškų ir taro kortų kilmės šaknis. Mažiau egzotiška, bet taip pat neatlaikanti istorikų kritikos kilmės versija – kryžiuočių atneštas taro. Kai kurie mokslininkai mano, kad būtent kryžiuočiai atvežė žaidimo kortas į Europą. Bet ši teorija yra kritikuojama dėl didelio „istorinio tarpo“ tarp paskutinio kryžiuočių žygio 1291 metais ir pirmo kortų paminėjimo XIV a. pabaigoje.

Vieną populiariausių romantinių kilmės hipotezių - vadinamąją egiptietišką kilmės hipotezę pasiūlė prancūzas Kurtas Žebelinas (Court de Gebelin). Jis gyveno XVIII amžiuje, studijavo Lozanoje teologiją, po studijų tapo protestantų bažnyčios pastoriumi. K. Žebelinas aistringai domėjosi mitologija ir tyrinėjo religiją lingvistiniu aspektu. Jo tyrinėjimų tikslas buvo atkurti primityvią kalbą, ir paaiškinti kaip mituose pasitelkus hieroglifus ir simbolius fiksuojamos universalios visoms religijoms tiesos. Savo veikalo „*Le Monde Primitif*“ pirmame tome jis iškelia egiptietišką taro kilmės teoriją. Jis teigė, kad taro kortų kilmė – egiptietiška, o vyresnieji Arkanai – tai kadaise išsaugotos nuo sunaikinimo egiptietiškos Toto Knygos atvaizdavimas. Egiptiečių

dievas Totas – mitinis pirmasis egiptiečių valdovas, išrado kalbą ir hieroglifus kartu su jų mistinėmis, paslaptinomis reikšmėmis. Ši hipotezė yra gana populiari tarp ezoterinių praktikų adeptų. Okultistai-tyrėjai atpažįsta taro kortose hieroglifais parašytus tekstus, kuriuose slypi mistinės egiptiečių filosofijos principai. Žebelino manymu ezoteriniai taro simboliai išplito Europoje dėka bastūnų – čigonų. Iš tikrųjų, XV amžiaus pradžioje Tamerlano valia išvarytas iš gimtųjų žemių Indijoje, jau 1417 metais čigonų taboras įsikūrė šalia Hamburgo. Vėliau, 1422 metais Romoje, 1427 – Paryžiuje. Bet nežiūrint į tai, faktiniai duomenys byloja, kad kortos Europoje atsirado anksčiau, nei į Europą atkeliavo pirmieji čigonai. Panašiai iki galo nėra aiški kortų pavadinimo, t. y. žodžio *Tarot* etimologija. Pavyzdžiui versija, kad žodis „Taro“ kyla iš vieno iš egiptietišκών dialektų, neturi didesnio mokslinio pagrindo, bet tarp ezoterikos adeptų ji yra itin populiari. K. Žebelinas teigė, kad žodis „Taro“ – tai egiptietišκών žodžių *tar*, reiškiančio „kelias“ ir *ro, ros* arba *rog*, reiškiančio „karalius“ arba „karališkas“ junginys (Каплан, 2004:38). Lygiai taip pat nėra iki galo įrodyta artimesnė istoriniams tyrinėjimams hipotezė, kad *Tarot* – tai prancūziškas terminas, siejamas su kortų atvirkštinės pusės rašto pavadinimu – *tarotee* arba Paryžiaus kortų gaminimo gildijos meistrų pavadinimu – *tarotiers*.

Mokslinių istorinių šaltinių tyrinėjimai kortų atsiradimą sieja su Renesanso laikotarpiu Šiaurės Italijoje pasirodžiusiomis kortomis. Viena iš tokių kaladžių – Tarokki (*tarocchi*) kaladė. Kaladėje yra 50 kortų, penkios rūšys nuo A iki E, po 10 kortų kiekvienoje. Kortose yra atvaizduojama pasaulio tvarka. Pavyzdžiui A serijoje XXXXX (taip žymima 50 korta) kortą žymi viso ko Priežastį, tuo tarpu E serijoje I kortą – Varguolis. B serija - tai visų mokslų kortos. Šių kortų nepilna 47 vnt. kaladė, datuojama apie 1470 m., saugoma Britanijos muziejuje. Venecijos Tarokki susideda iš 78 kortų, joje 22 kortos – Mažieji Arkanai, 56 – Didieji Arkanai. Bolonijoje buvo žinomos kortos skirtos Tarokino žaidimui, manoma, kad jas sugalvojo kalintis Pizos princas Fransua Fibbia apie 1400m. Jo kaladėje yra 22 Didžiųjų Arkanų kortos ir 40 rūšinių kortų. Įdomu tai, kad kortos neturi pavadinimų. Viena iš seniausių žinomų kortų kaladžių, kuri turi visus esminius klasikinės taro kaladės bruožus – tai Viskonti-Sforca (*Visconti-Sforza*) kaladė, kuri datuojama XV a. Kaladėje yra keturios rūšys – lazdos, kardai, monetos ir taurės, kortos nuo 1 iki 10 ir figūrinės dvaro kortos bei 22 Didieji Arkanai kartu su Il Matto (ital. - Kvailys). Kortos buvo nupieštos laikotarpiu nuo 1432 metų, kai susižadėjo Frančesko Sforca ir Bjanka Marija Viskonti iki 1466 metų, hercogo Frančesko mirties. Viskonti-Sforca kaladėje buvo 78 kortos su keturiomis rūšimis bei 22 vyresniaisiais Arkanais. XVIII amžiuje pasirodo Klodo Burdelio (C. Burdel) taro

kortų pagrindu laikomos Klodo Burdelio (Claude Burdel) graviūros, kurias jis sukūrė 1751 metais. Manoma, kad šios kortos buvo išleistos Šveicarijoje. Kaladėje yra keturios kortų rūšys po 14 kortų ir 22 Didieji Arkanai. Būtent Burdelio kortų atvaizdavimas su nedideliais pakeitimais atrandamas daugelyje šių dienų taro kortų kaladžių.

2.2. Taro virsmas į ezoterinį įrankį

Anot kultūrologų XV amžiaus taro – tai Atgimimo Milane atspindys, fiksuojantis Viskonti šeimos istoriją. Kultūrinis įspaudas savyje talpino esminius to laikmečio bruožus, bet kartu buvo stipriai paveiktas vienos kilmingos šeimos:

Kortose buvo viskas – susirūpinimas dėl mirties ir jį atitinkantis amžinojo gyvenimo troškimas. Religijos svarba kontrastavo su Bažnyčios ir Šventos Romos Imperijos korupcija. Kartu su tuo kortose atsispindėjo Viskonti šeimos istorija, mes randame Frančesko Sforca kortą – Jėgą ir Sesės Maifredos kortą – Popiežė (Farley, 2009 :93).

Būtent iš Milano kortos pasklido po visą Europą, tai įvyko po to, kai miestas buvo užimtas Prancūzijos ir Šveicarijos kariuomenėmis XVI amžiuje. Iki XVII amžiaus pabaigos kortos tapo populiarios Vokietijoje ir likusioje Europoje, svarbu pažymėti, kad sklaidos keliai nėra lengvai fiksuojami (Dummett, 1984:10). Pradedant kalbėti apie taro vartimą į ezoterinį įrankį svarbu turėti omenyje šią geografinę sklaidą.

XVIII amžius – tai intensyvaus vystymosi Europoje metas. Būtent šis amžius pasižymi naujais „mažiau orientuotais į fantazijas“ mąstymo būdais (Elias, 1983:342). Buvo tikima žmogaus galiomis ir galimybe atrasti įrankį, kurio pagalba būtų galima suprasti kosmosą be metafizinių spekuliacijų (Barnes, 1965:844). Būtent šiuo, racionalizmo persmelktu laikmečiu taro iš Viduramžių pramoginio žaidimo virto į XVIII a. Prancūzijoje atgimstančios okultizmo filosofijos įrankį. Šis periodas pasižymi atsisakymu nuo tikėjimo antgamtiniais reiškiniiais, tai Apšvietos amžius, Didžiosios Prancūzijos revoliucijos laikas. Buvo atsisakoma ne tik senojo režimo, bet ir organizuotų religijos formų (Harvey, 2003:665). Šis periodas siejamas su naujų dvasingumo formų paieška, kai netenkanti galios katalikiška bažnyčia pradėjo prarasti savo pirminę, žmogaus dvasinių poreikių tenkinimo funkciją. Kita vertus, šis amžius buvo kupinas prieštaravimų ir nežiūrint į akivaizdžią Bažnyčios institucijos krizę, proto ir racionalizmo įsigalėjimas nebuvo sutiktas vienareikšmiškai. Būtent šiame sudėtingame filosofiniame klimato užgimė Romantizmas, skatinantis kitokį religinį požiūrį į visatą, kurios centre buvo žmonija (Katz, 2005:115). Romantizmas priešpastato proto kultui ir progreso idėjai kūrybiškumo pradą, vaizduotės pirmumą

priešais racionalumą. Romantizmas siūlė permąstyti religiją, bet neatsisakyti jos. Ši filosofija padaro posūkį link folkloro, mito ir pasakos – link tekstų ir simbolių. Šis periodas laikomas hermetizmo, astrologijos ir kabalos taro formavimosi laikotarpiu.

Jau minėtas Žebelinas siekė išsiaiškinti „Kelio“ (*Tar Rot*) simbolių reikšmes, jo žodžiais, „po simboline kalba slypi visuomenės vadai, fizinės gamtos jėgos; keturios pagrindinės dorybės – išmintis, santūrumas, drąsa ir teisingumas; santuoka, mirtis ir prisikėlimas. Taip pat jose pateiktos visos likimo peripetijos - kvailys ir išminčius, laikas, kuris visa ką pasiglemžia ir pan. Tokiu būdu, aiškėja, kad, anot tarologų, kortos – tai simboliniai vaizdiniai, kurie yra susiję su visomis gyvenimo sferomis ir turi neribotą kombinacijų skaičių“ (Каплан, 2004:38). K. Žebelino nuomone, „Taro kortos buvo arba „simbolis, pateiktas senoviniais egiptietiškais hieroglifais, bei žymintis egiptiečių filosofiją bei religiją, arba knyga, atvaizduojanti istoriją, pasaulio sukūrimą ir pirmuosius tris žmonijos gyvavimo amžius iki pat Merkurijaus. Keturios kortų rūšys – tai keturios visuomenės ir jos valstybinės sąrangos būsenos. Visas taro kortų fundamentas skirtingais aspektais buvo dalijamas į 7, šventą skaičių egiptiečiams, ant kurio kaip ant pamato jie įtvirtindavo visų mokslų pradus. Kiekvieną kortų rūšį (arba spalvą) sudarė du kartai po septynis. Kozirių buvo trys kartai po septynis, o iš viso kortų buvo septyniasdešimt septynios plus nulinė korta Kvailys.“ Vėliau Samuelis MakGregorius Matersas rašydamas savo bukletą „Taro. Okultinė reikšmė, panaudojimas spėjime, žaidimo metodai“ pakartos Žebelino žodžius: „Ši egiptietiška knyga vienintelė, kuri mums liko nuo nuostabiųjų bibliotekų ir ji egzistuoja ir šiomis dienomis. Ji tiek dažnai sutinkama, kad nė vienas mokslininkas nevargina savęs jos tyrinėjimais“.

Svarbu pažymėti, kad kortose ne tik vaizduojamos įvairios scenos ir simboliai, jos yra susijusios su teksta, kurie remiasi viena arba kita ezoterine sistema. Šios tradicijos svarba siejama ne tik su taro aiškinimu, bet ir su taro statusu. Nežiūrint į tai, kad pasaulinės religijos taro nepripažįsta, skirtingu metu jos skirdavo dėmesį hermetizmo studijoms. Hermetinė tradicija pagal amžių prilygstanti krikščionybei, Europoje buvo atkurta viduramžiais, dėka filosofo ir alchemiko R. Lull, kurio kabalistinis hermetizmas vėliau buvo plėtojamas Renesanso epochoje G. Bruno. Bruno skelbė, kad krikščioniškas Dievas įvairioms tautoms ir įvairiais laikais pasirodydavo skirtingų dievų ir dievybių pavidalais. Bruno „mėgino paaiškinti tą magijoje, alchemijoje ir kabaloje esančią painiavą, kuri atsirado nekontroliuojamai išplitus hermetinei simbolikai“ ir „pabandyti sukrikščioninti egiptietišką religiją“ (Mažeikis 1997:176). Renesanso epochoje hermetizmo studijas tęsė P. de Mirandola, C. Agrippa, T. Paracelsas. Istoriskai taip susiklostė, kad

europietiškas hermetizmas buvo tampa susijęs su kabalistine tradicija. Kabalos mokymas siekia išsiaiškinti pasaulio tvarkos dėsningumus. Visata kabalos mokyme – tai dešimt dievo emanacijų, kurios kartu sudaro neištariamą dievo vardą. Naujųjų laikų kabalistikos pasekėjas okultistas prancūzas Elifas Levi buvo aptikęs taro kortose visų mokslų sintezę ir raktą į mistinį kabalos mokymą. Levi manė, kad kabalos mokyme Gyvybės Medis jungia 22 kelius, kurie savo ruožtu yra susiję su hebrajų alfabeto raidėmis. Levi teigė, kad kiekvieną iš Vyresniųjų Arkanų reikia sieti su viena iš alfabeto raidžių taip įkūnijant visišką raidžių, kortų ir kelių vienumą (Каплан, 2004:122). Anot okultinio atgimimo tarologų, kabalos tradicijoje dešimt Kabalos Sefirų atitinka dešimt Didžiųjų Taro Arkanų, kurie savo ruožtu siejasi su Dieviškuoju pasauliu. Visi žemiškieji aspektai, susijusieji su žmogaus ir gamtine būtimi, pasireiškia mažuosiuose arkanuose. Dešimt Sefirų kartu su dvidešimt dvejomis hebrajų alfabeto raidėmis reprezentuoja, anot tradicijos, trisdešimt dvejus Dieviškosios išminties kelius. Šiais keliais buvo sutvertas pasaulis, šiais keliais žmogus gali sugrįžti pas Kūrėją ir jį pažinti, todėl, anot tarologų, Didžiųjų Arkanų kortos simbolizuoja žmogaus gyvenimo kelią.

Paskutinis svarbus taro kaip ezoterinio įrankio tapsmo etapas, kuris, taip pat kaip ir jau paminėti, siejamas su okultizmo atgimimu, vyko XIX amžiuje, Anglijoje. Hermetinio Auksinio Aušros Ordino dėka taro užėmė centrinę vietą okultinėse praktikose (Farley, 2009:95). Ir nors Ordine niekada nebuvo daugiau nei 300 narių, Auksinė Aušra turėjo didžiulę įtaką taro interpretacijos būdams. Žinomiausi Ordino nariai – A. Crowley ir A. E. Waite, pirmasis išplėtojo ryšius tarp didžiųjų taro arkanų ir kitų ezoterinių sistemų, tuo tarpu antrasis tapo žinomiausios taro kaladės kūrėju, kurioje net ir mažieji arkanai gavo iliustracijas, ši kaladė žinoma Rider-Waite kaladės vardu, būtent ši kaladė yra populiariausia visame pasaulyje (Farley, 2009:2).

XX amžiuje taro patyrė didelius pasikeitimus. Tam didelės įtakos turėjo *New Age* fenomenas. Būtent šiuo laikotarpiu taro tapo lengvai prieinamu bet kam, turinčiam šiek tiek laiko ir pinigų:

Įdomu tai, kad skirtingai nei vykstantys Vakarų pasaulyje sekuliarizacijos procesai, taro pajudėjo link švento ir sakralaus. Taro savo kelią pradėjo kaip žaidimas su vieninteliu tikslu – pramogos protui, jis netalpino savyje ezoterinės išminties, negalėjo pateikti dvasinio patarimo. Ir nors tam tikri dalykai buvo simboliškai užkoduoti didžiųjų arkanų sekoje (nuo Kvailio iki Pasaulio arkano), bet kaladė neturėjo tikslo pateikti atsakymų, šie simboliai tik fiksavo tokių dalykų egzistavimą. Būtent okultinis atgimimas pripildė taro ezoterinėmis prasmėmis, bet taro, būdamas per galingas, kad būtų paliktas kam nors be tinkamo pasiruošimo ir žinojimo, vis dar buvo prieinamas keletui, kurie galėjo

prisiliesti prie jo misterijų. Visiškai atvirkščiai nutiko Naujojo Amžiaus laikas – taro yra niekas, jei nėra masiškai prieinamas (Farley, 2009:3).

Nors ateities pranašavimo funkcija išliko, prisidėjo kitos, naujos funkcijos – taro tapo asmenybės tobulinimo priemone. Asmenybės tobulėjimas – tai centrinė New Age judėjimo idėja (Farley, 2009:3), taip pat vienas iš New Age požymių yra domėjimasis Rytų religijomis ir mokymais, taip pat mažesnių vietinių religijų inkorporavimas. Vienas iš New Age judėjimo tikslų – atrasti panašumus tarp skirtingų dvasinių praktikų ir iškristalizuoti pamatinę tiesą visoms pasaulio dvasinėms sistemoms, šis tikslas visoje pilnumoje pasireiškia šiuolaikinio taro praktikose.

3. TYRIMO METODOLOGIJA IR TYRIMO LAUKO PRISTATYMAS

3.1 Tyrimo metodologija

Pasirenkant būsimam tyrimui **teorinę perspektyvą** buvo atsižvelgiama į tyrimo lauko specifiką, galima buvo numatyti skirtingų kontekstų persipynimą bei jų dinamiškumą. Situacijoje, kai svarbu fiksuoti tyrinėjamo objekto prasmes, šių prasmų kūrimą bei gvildinti jų santykį su esamu socialiniu/kultūriniu kontekstu tinkamiausia yra socialinio konstruktyvizmo teorinė perspektyva. Šiai perspektyvai būdingi tokie raktiniai aspektai: 1)konstruktyvizmas; 2)supratimas; 3)kompleksinių tiriamųjų prasmų fiksavimas; 4)socialinis ir istorinis konstravimas; 5)teorijos generavimas (Žydžiūnaitė, 2007:10). Lauko tyrime, kai tyrėjas stebėdamas studijuoja kultūrinę grupę natūralioje aplinkoje ir renka duomenis, taikoma **etnografinio tyrimo strategija** (Crewell, 1998). Tyrimo procesas yra lankstus ir kontekstualus gyvenimiškos realybės atžvilgiu konkrečioje aplinkoje (LeCompte, Schensul, 1999). Etnografinio tyrimo rezultatai – kultūros reiškinių aprašymas ir interpretavimas. Interpretaciniai tyrimai, pabrėžiantys tyrėjų siekį interpretuoti reiškinius tomis prasmėmis, kurias jiems suteikia tiriami žmonės įvardinami kaip kokybiniai (Gall ir kt., 1996)

Kokybiniai tyrimai mokslinėje literatūroje dažniausiai asocijuojami su tam tikromis mokyklomis, tyrimų tradicijomis, kurios plačiai žinomos kaip interpretacinė sociologinė tradicija, ypač fenomenologija, etnometodologija ir simbolinis interakcionizmas (Mason, 1996). Plačiąja prasme, kokybinis tyrimas reiškia socialinės (kultūrinės) tikrovės pažinimą: tikimasi suprasti, kaip, kokiomis aplinkybėmis atsiranda ir veikia kultūrinės realijos. Kokybiniai tyrimai, nebūdami priklausomi nuo hipotezių, pasižymi lankstumu bei duomenų indukcinė analize, kuri induktyvią tyrėjo logiką priskiria prie kokybinių tyrimų bruožų. Lankstumas apibūdina kokybinį tyrimą kaip nestruktūrizuotą, neturintį standartinės tyrimo struktūros, tinkančios bet kuriai tiriamai aplinkai (Kardelis, 2002:109). Pagrindiniai kokybinio tyrimo būdai - *stebėjimai, giluminiai interviu, aprašymai* (Ramanauskaitė, 2002:9). Minėti metodai užtikrina empirinių duomenų surinkimą vėlesnei jų analizei. Kokybiniame tyrime duomenų rinkimo, sisteminimo ir analizės procesas vyksta pakaitomis per visą tiriamąjį darbą (Ramanauskaitė, 2002:9). Tyrimo metu buvo paisoma postmodernios antropologijos metodologinės paradigmos gairių. Naudojamus metodus galima sugrupuoti į du kompleksus: lauko arba empirinių duomenų rinkimo bei duomenų apdorojimo arba

teksto rašymo metodus. Toks suskirstymas palengvina užduotį sužymėti esminius postmodernios paradigmos metodologijos gairių bruožus. Formaliai empirinių duomenų rinkimo metodai ir technikos postmodernioje ir tradicinėje antropologijoje nesiskiria. Turima omenyje, kad ir vienu ir kitu atveju gali būti taikomas stebėjimas dalyvaujant, interviu, pokalbiai, aprašymai dienoraštyje, klausimų lapai ir pan. Bet skirtingai nei tradicinėje, postmodernioje antropologijoje, tyrinėtojas privalo sąmoningai suvokti jog jis yra tyrinėtojas, kuriantis prasmes apie kitus, t. y. savo aprašymuose jis turi įterpti žinias apie save, savo rasę, lytį, amžių, klasę, tyrimų ir rašymo sąlygas, politinį ar ideologinį kontekstą, pasirinkimą rašyti vienokiu arba kitokiu būdu (Klumbytė, 1999). Tyrime šie duomenys užfiksuoti **tyrėjo refleksijoje**. Kaip jau buvo minėta, objektyvi mokslinė pozicija postmodernioje paradigmoje yra suprantama kaip tokia, kuri vienu metu iškraipo svetimos kultūros suvokimą ir kartu šiuos iškraipymus dengia. Tuo atveju, jei į tyrimo lauką yra žvelgiama kaip į visumą, kurią galima nuodugniai ištirti ir vienareikšmiškai aprašyti, antropologas stengiasi surišti atskirus lauko elementus, hierarchiškai juos sutvarko. Jis siekia surasti paslėptą po netvarka ir nesuderinamumu vienijančią prasmę, ryšį. Tokia strategija, anot postmodernistų, praktikoje pasireiškia prievartiniu kultūros proceso balų derinimu – vieni yra tildomi, kiti atvirksčiai – pernelyg iškeliami į paviršių. Norėdamas atskleisti vienovę, kuri tradicinės antropologijos manymu slypi už kultūros daugialypumą, antropologas sukuria dirbtinę vienovę, kuri iš tikro yra jo dirbtinis išrastas produktas (Шандыбин, 1998:18). Tam, kad išvengtų šios duomenų prievartos, tyrėjas privalo „prakalbinti“ kuo daugiau kultūros proceso dalyvių ir įtraukti juos į tyrimo eigą. Šis svarbus postmodernios antropologijos aspektas – polifonija – grindžiamas idėja, kad kiekvieno atskiro individo žinojimas yra sąlygojamas bei formuojamas jo asmenine patirtimi, priklausymu tam tikroms socialinėms grupėms, lytimi ir amžiumi. Tuo atveju jei antropologas nepaiso šios tyriminės nuostatos, yra didelė tikimybė, kad tyrimo duomenys bus tendencingi ir pernelyg subjektyvūs. Etnografinis aprašymas turi tapti polifoniniu, virsti į prieštaraujančių vieni kitiems balsų sumą, tik šiuo atveju kultūra gali būti suvokiama tokia, kokia ji yra – skirtingų balsų daugialypumas, atskiri balsai, kurie gali prieštarauti vienas kitam (Clifford, 1986:12). Tyrimo metu **polifonijos aspektas** buvo išpildomas siekiant kuo didesnę respondentų skaičių įtraukti į tyrimo procesą.

Kokybiniame tyrime buvo taikomas interpretacinis metodas, kuris pasikliauja tyrėjo nuomone, pojūčiais bei reakcijomis, kartu kokybinis tyrimas išlieka empirinis, nes remiasi empirine medžiaga (Ramanauskaitė, 2002:9). Medžiagos sisteminimas vyko nuo pirmųjų

apsilankymų tyrimo lauke. Empirinė medžiaga **buvo redukuojama**, t.y. atrinkti reikalingi duomenys buvo suvesti į siauresnes apimtis. Duomenys buvo tipologizuojami pagal tyrimo metu išskirtas kategorijas: išskiriamos temos ir iš gausybės medžiagos atrenkami vienas kitą papildantys, bet nesikartojantys tekstai (Ramanauskaitė, 2002). Duomenų redukavimo rezultatai pristatyti lentelėje. *Duomenų analizei* buvo taikytas **lyginamosios duomenų analizės** metodas – tai yra antropologijos metodas, kurio esmė – kultūrinio fenomeno konstravimas, lyginant skirtingais metodais gautus duomenis (Ramanauskaitė, 2002:119).

Tyrimo metu empiriniai duomenys buvo renkami viename žinomiausių Lietuvos ezoterikos centre AUM. Duomenų rinkimui buvo taikytas **stebėjimo metodas**, jis remiasi stebėtojo patirtimi, jo reakcijomis į tyrinėjamą aplinką (Ramanauskaitė, 2002:84). Tyrimo metu buvo taikomas **atviras stebėjimas**, kai stebimos grupės nariai žinojo, kad yra atliekamas tyrimas. Tyrimo metu buvo dalyvauta stebimos grupės skirtinguose veiksmuose, po susitikimų buvo užrašinėjami **lauko tyrimo užrašai**, žymima tai, kas buvo nuveikta, apie ką buvo kalbėta, kas pasirodė nauja ir netikėta, kt. Dėl draudimo AUM centro teritorijoje naudoti vaizdo fiksavimo įrangą, nebuvo galimybės stebėjimus papildyti vaizdine medžiaga. Taip pat dėl lauko specifikos ne visoje veikloje buvo galima dalyvauti bei ne visus atliekamus veiksmus stebėti, apskritai stebėjimo galimybės buvo ribotos, iššūkiai, su kuriais teko susidurti empirinių duomenų rinkimo metu plačiau aprašyti tyrėjo refleksijoje. Renkant empirinę medžiagą svarbų vaidmenį atliko **pokalbiai** su grupės nariais. Nors daugelio autorių pokalbis nelaikomas atskiru metodu, pradiniam tyrimo etape pokalbis tinka sukaupti informacijai. Pokalbis kaip ir stebėjimas, gali padėti pasiruošti interviu (Ramanauskaitė, 2002:94). Buvo atlikti trys **giluminiai (pusiau struktūruoti) interviu**. Tokio interviu metu tyrėjai gali užduoti per interviu išskylančius, anksčiau nenumatytus klausimus, susijusius su respondento atsakymais, perfrazuoti klausimus, kad būtų papildyta turima informacija (Ramanauskaitė, 2002:95).

Tyrimo imtis. Tyrimas vyko nuo 2014 spalio 2 dienos iki 2015 sausio 30 dienos. Per šį laiką buvo organizuoti devyni susitikimai Kauno ezoteriniame centre AUM, du kartus dalyvauta AUM centre organizuojamuose mokymuose. Kadangi šis centras akumuliuoja ezoterikos specialistus iš visos Lietuvos, galima teigti, kad tyrimo geografinė imtis prasiplečia už Kauno miesto ribų. Tyrimo dalyvių imtis – tai tyrimo vykdymo metu centre dirbantys bei atvykstantys į centrą dėstyti arba mokyti asmenys, asmenys su kuriais buvo susipažinta sniego gniūžtės principu. Tyrimo metu buvo atlikti trys giluminiai interviu su trimis informantais, 1 valandos, 1

valandos 30 minučių trukmės, sudalyvauta interaktyviame taro užsiėmime, kurio metu buvo detalai aptariami tyrimo objekto aspektai¹, įrašo trukmė 1 valanda 20 minučių, atlikta daugybė pokalbių, vienas iš jų transkribuotas, įrašo trukmė 30 minučių. Tyrimo informantų pasirinkimą lėmė tai, kad jie yra a) taro adeptai; b) praktikuojantys profesionalai; c) atviri ir suinteresuoti dalyvauti tyrime.

3.2 Tyrimo lauko pristatymas. Ezoterinis centras AUM

3.2.1 Individuali įmonė

Formaliai, pagal oficialiame internetiniame puslapyje centro nurodytus duomenis, centras yra individuali įmonė, veikianti pagal individualios įmonės įstatus. Įmonė yra oficialiai registruota, jos fizinis ir juridinis adresas – Kęstučio g. 83, Kaunas². Internetiniame puslapyje patalpinta informacija - pagrindinis dokumentuotos informacijos apie centrą šaltinis. Puslapyje yra išskirtos penkios sritys: parduotuvės, renginių, mokymų, specialistų ir publikacijų. Parduotuvėje tematiškai išskirtos šios prekių grupės: knygos, muzika, skambantys indai, biolokacija, būrimo kortos, amuletai, mineralai, aliejai, smilkalai, masažai ir aurasoma. Prekyba yra organizuojama internetu arba pasirinktas prekes galima atsiimti vietoje, atvykus į centrą³. Renginių skyriuje yra išvardinti centre vykdomų užsiėmimai, tai: auros diagnostika, Ošo kundalini meditacija, Ošo dinaminė meditacija, Dervišų joga, kvėpavimo terapijos seminarai, simbolistika, psichologinė numerologija, mitologinis taro, Symbolon oracle ir kt. Šie seminarai yra pažintinio pobūdžio, dažniausiai vieną kartą per ilgesnį periodą organizuojamas užsiėmimas, kuriame dalyvauja kviestiniai ezoterikos specialistai nedirbantys pačiame „AUM“ centre⁴. Mokymų skiltyje yra nurodytos meditacinių kursų bei programos detalės, taip pat informuojama, kad meditacinė aktyvietė Sadhaka (taip yra įvardinamas AUM centras) bendradarbiauja su meditacijos centru „Ojas“.⁵ Čia reikėtų pridurti, kad kitame dokumente aukščiau išvardintų renginių bei seminarų kompleksas yra vadinamas „AUM ezoterikos mokyklos kurso programa“ (Žr. 7 priedą). Ir nors internete apie ezoterikos mokyklą nieko nėra užsiminta, ją taip pat būtų galima priskirti prie mokymų. Specialistai – tai žmonės, kurie nėra centro darbuotojai, bet bendradarbiauja su centru ir

¹ šis užsiėmimas savo reikšme tyrimui prilygsta atliktiems interviu

² [žiūrėta 20015 04 29]. Prieiga per internetą: <http://www.ezoterika.lt/kontaktai.php?hcur_page=7>

³ [žiūrėta 20015 04 29]. Prieiga per internetą: <http://www.ezoterika.lt/knygos.php?hcur_page=2>

⁴ [žiūrėta 20015 04 29]. Prieiga per internetą: <http://www.ezoterika.lt/renginiai.php?hcur_page=3>

⁵ [žiūrėta 20015 04 29]. Prieiga per internetą:
<http://www.ezoterika.lt/pages.php?link=W11239906102W49e77736e2976&hcur_page=4>

konsultuoja pageidaujančius skirtingomis temomis: meditacijos, astrologijos, tarologijos, chiologijos, numerologijos, biolokacijos, Dervišų jogos, Džong Juan čigongo, auros diagnostikos, masažo bei hopi žvakių procedūrų, simbolistikos, moteriškumo ir sąmoningo kvėpavimo.⁶ Publikacijos – tai susijusių su centru žmonių straipsnių bei interviu nuorodų archyvas, įvykusių renginių aprašymai – atgarsiai, bei pagal centre renginyje „AUM savaitė“ pristatytas knygas paruoštos knygų anotacijos⁷. Kalbant apie formalius dalykus ir pasiektus dokumentus, reikėtų atskirai pažymėti išspausdintas ir seminarų salėje pakabintas ezoterikos mokyklos vidaus tvarkos taisykles, kurios apima užsiėmimų organizavimo bei žmogaus išorinio ir vidinio nusiteikimo užsiėmimams dalis. Šis dokumentas vertas atskiرو aptarimo vėlesniuose skyriuose.

3.2.2 Vieta

Centro patalpos yra įrengtos Kauno daugiabučio pirmame aukšte. Iš išorės šios patalpos niekuo neišsiskiria iš kitokių daugiabučiuose įsikūrusiuose „salonų“, „parduotuvėlių“ ir pan. Iškabojame matomas užrašas „Ezoterins centras“ ir indiškasis simbolis Aum (arba Om). Atėjusį viduje pasitinka indišką muziką (galbūt vedinė arba tantrinė), ji groja iš gerų garso kolonėlių kurios yra paslėptos, groja negarsiai. Nors degantys smilkalai nepastebimi, patalpose jaučiamas smilkalų kvapas. Parduotuvės patalpoje yra daugybė įvairių lentynų su parduodamomis knygomis, akmenimis, papuošalais (amuletais, apyrankėmis, apykaklėmis ir kt.), higienos priemonėmis, kortomis, statulėlėmis, kompaktiniais diskais ir pan. Kai kurie parduodami daiktai yra po stiklu, nors dauguma jų nėra kaip nors atitverti nuo atėjusio į „AUM“ kliento. Knygos suskirstytos į skyrius: psichologinės, meditacijos, budistinės ir kitokios literatūros lentynos. Iš pirmo žvilgsnio susidaro įspūdis, kad didesnis akcentas vis dėlto yra į „indišką“ prekes, šį akcentą iliustruoja ir centro pavadinimas – „AUM“ sakralus indiškos kilmės religijų garsas. Viduryje nedidelės patalpos yra stalas ant kurio yra monitorius – tai pardavėjo darbo vieta. Dešinėje yra durys į vadovės kabinetą, į kurį griežtai draudžiama užėiti be vadovės, palikti savo daiktus ir pan. Nedidelėje patalpoje yra dvi kėdės ir vadovės stalas. Vadovė būdama jame dažniausiai užsidaro. Kitos durys veda į seminarų patalpas. Tai nedidelė salė (apie 35 kv. m.), neišsiskirianti kokiomis nors

⁶ [Žiūrėta 20015 04 29]. Prieiga per internetą:

<http://www.ezoterika.lt/pages.php?link=WD1239906122W49e7774a37ceb&hcur_page=5>

⁷ [Žiūrėta 20015 04 29]. Prieiga per internetą:

<http://www.ezoterika.lt/pages.php?link=WN1296218635W4d42ba0be1549&hcur_page=6>

„ezoterinėmis“ detalėmis. Joje rasime tik kėdes, nedidelį apvalų stalą ir užuolaida atskirtas pakabas drabužiams. Taip pat į seminarų salę galima įeiti tiesiai iš vadovės kabineto.

3.2.3 Žmonės

Centro kolektyvą sudaro keturios moterys. Centro vadovė – Asta, vidutinio amžiaus moteris, anksčiau dirbusi įmonėje kaip samdoma darbuotoja ir tik vėliau, kai įmonės įkūrėjas nusprendė pasitraukti iš šio verslo, įmonė buvo perleista Astai. Asta taip pat yra meditacinės aktyvietės, kuri įsikūrusi centro patalpose, vadovė – Ma Šantam Megha⁸. Kitos moterys – tai nepilnu etatu dirbančios vidutinio amžiaus pardavėjos Aušra, Onutė ir studentė Ieva. Aušra dirba centre nuo pat jo įsikūrimo pradžios. Kai įmonė buvo perleista dabartinei vadovei Astai, Aušra išėjo, nes „su Asta buvo sunkiau“⁹ (žr. 1 priedą). Ji, paprašyta vadovės, sugrįžo dirbti į centrą prieš porą metų. Pokalbiuose ji minėjo, kad dirba kitą darbą, kurį laiko pagrindiniu. Ji užsiima tautodaile, savo gaminius pardavinėja mugėse ir pan., centro parduotuvėje jų neparduoda. Aušra domisi ezoterika, lanko kursus, skaito ezoterinę literatūrą. Ieva įsidarbino į centrą neseniai, nežiūrint į tai, kad anot Astos „daug kas siunčia laiškus dėl darbo bet mes nepriimame, ji iš karto įsivažiavo <...> tiko [centrui]“ (žr. 1 priedą). Ieva gamina rankų darbo papuošalus, kuriuos pardavinėja centro parduotuvėje. Pati Ieva nepraktikuoja ezoterinių mokslų, bet anot vadovės Astos labai norėtų pasikonsultuoti pas tarologą, bet kol kas jai tai per brangu. Trečia moteris Onutė, tyrimo metu su ja nebuvo bendrauta, todėl pridėti ko nors daugiau neišeitų. Kitus su centru susijusius žmones būtų galima sąlyginai suskirstyti į dvi grupes. Pirma grupė – paslaugų ir prekių tiekėjus bei jų vartotojus plačiaja prasme. Ir jei vieni tiekėjai tai grynai verslo santykiais su įmone susiję asmenys (leidyklos atstovai, prekių tiekėjai, nors ir dėl jų reikėtų tiksliau sužinoti, ar jų verslas nebuvo kuriamas pirminio susidomėjimo ezoterika pagrindu), tai kiti – tai įvairių ezoterinių mokymų, netradicinių praktikų atstovai, t. y. jau minėti specialistai – mokytojai, dėstytojai, konsultantai. Antra grupė – „auksinės vertės“ (žr. 1 priedą) klientai. Vieni yra atsitiktiniai pirkėjai, nors „dažniausiai, tai nuolatiniai klientai“ (žr. 1 priedą). Kiti lanko pavienius užsiėmimus, treči sudaro šių metų ezoterikos mokyklos kursų dalyvių grupę. Jie yra iš skirtingų Lietuvos vietų, pavyzdžiui teko susipažinti su iš Klaipėdos, specialiai į mokyklos užsiėmimus atvykstančiomis

⁸ [žiūrėta 20015 04 29]. Prieiga per internetą:
<http://www.ezoterika.lt/pages.php?link=W11239906102W49e77736e2976&hcur_page=4>

⁹ Čia ir kitur kabutėse nurodomos citatos žmonių, paminėtų pastraipoje kaip pasakotojai

moterimis. Vertėtų pažymėti lytiškumo aspektą – absoliuti dauguma su centru susijusių žmonių, pirkėjai, mokiniai, mokytojai, tiekėjai, darbuotojai - moterys.

3.2.4 Veikla

Pasak Aušros, gyvavimo pradžioje centras neturėjo pavadinimo, tai buvo vieno vyro, kurio vardo ji nepaminėjo, individuali įmonė. Įmonė savo veiklą vykdė Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. Pagrindinė įmonės veikla visada būdavo prekyba atitinkamo turinio knygomis bei ezoterinėmis prekėmis. Anot Aušros didesnė veiklos plėtra vyko pastaraisiais metais, anksčiau kitokios paslaugos nebūdavo daromos pačiame centre ir žmonės, norintys konsultacijų arba dalyvauti praktiniuose užsiėmimuose būdavo tik nukreipinėjami pas specialistus, kurie jau „pas save“ (žr. 1 priedą) konsultuodavo žmones ir pan. Anot Aušros, tokie mokymai kaip dabar prasidėjo visai neseniai. Dabartinę centro veiklą būtų galima sąlyginai išskirstyti į keturias dalis. Tai prekyba knygomis ir ezoterinėmis prekėmis vietoje bei internetu, praktinių užsiėmimų ir konsultacijų teikimas vietoje, įvairių renginių bei seminarų su ezoterikos specialistais rengimas centro patalpose, ezoterikos mokykla, kurios veikla iš dalies sutampa su centre organizuojamų renginių veikla.

3.2.5 Vertybės, normos ir taisyklės

Šiame skyriuje remiamasi jau minėtu dokumentu, aprašančiu ezoterikos mokyklos vidaus tvarką (Žr. 6 priedą) bei tyrimo metu atliktais stebėjimais. Išanalizavus dokumentą, galima teigti, kad universalus žmogaus buvimo plačiausia prasme matavimo vienetas yra energija. Energija turi būti „saugoma“, ne tik savo bet ir kitų žmonių. Šis vienetas turėtų būti puoselėjamas dvejose dimensijose – išorinėje aplinkoje bei žmogaus viduje. Dokumente išvardintos trys žmogaus būvio sritys – kūnas, protas ir siela, visos jos yra norminamos, jos turi atitikti „higienos bei ekologijos“ reikalavimus. Energijos saugojimas bei kūrimas vykdomas pasitelkus šias taisykles/normas: punktualumo („turite laiku ateiti“), atsakingumo („būti pasiruošusiam“), legitimumo („pristatyti asmens dokumentą“), draudimo („negalima filmuoti ir fotografuoti mokyklos teritorijoje“), blaivumo (negalima ateiti apsvaigus), švaros („tvarkingi rūbai bei švarus kūnas“), paklusnumo („atsiklausti lektoriaus norint išeiti“), stropumo („laikytis tvarkaraščio bei visų užsiėmimo metu išvardintų instrukcijų“), atidumo („sau, žmonėms ir aplinkai“). Šios taisyklės dokumente apibūdinamos kaip „kūno, psichikos bei sielos higienos ir ekologijos laikymasis“.

Kūnui papildomai yra taikomos atskiros taisyklės/normos: valomasi („užsiėmimų metu privalu gerti daug skysčių“), maitinimosi („valgyti mažiau, lengvą maistą bei nustatyti metu“). Energija taip pat yra saugojama atsiribojant nuo medių („neskaityti knygų, laikraščių, nesiklausyti muzikos nesusijusios su užsiėmimu“) bei apribojant bendravimą („nekalbėti garsiai“, „pertraukų metu kalbėti tik iš esmės ir dėmesingai“, „telefonu kalbėti tik per pertraukas, tyliai“). Galiausiai yra normalizuojama vidinė žmogaus būseną: minčių savikontrolė („nesierzinkite ir nesiskųskite dėl smulkmenų, žiūrėkite į esmę, į visumą“), atvirumas aplinkai („atsiverkite ir derinkitės į ezoterinę aplinką, meilę, dieviškumą“), noras keistis („paleiskite senus įpročius, požiūrius, nuostatas“), emocijų savistaba („būkite atsipalaidavę, natūralūs“).

Galima pridurti, kad tyrimo metu išsiskyrė ir nuolat būdavo aktualizuojama mainų vertybė – kažką gaunant privalų „duoti atgal, kitaip nepasisavinsi“ (Žr. 1 priedą). Davimas atgal gali pasireikšti įvairiomis formomis, gali būti suteikiamos paslaugos, pinigine forma, svarbiausia, kad būtų atstatoma gauti-duoti pusiausvyra. Jei tokia pusiausvyra nėra atstatoma, tai ši situacija gali pasijauti fiziologiniame lygmenyje, kaip tai nutiko numerologei Elvyrai, kuri „per daug davė praeito užsiėmimo metu ir visą savaitę blogai jautėsi, negalėjo atsistatyti“ (Žr. 1 priedą) Taip pat svarbu pridurti, kad tyrimo dalyviai pokalbių ir interviu metu skirdavo dėmesį žmogaus tobulėjimui, akivaizdu, kad asmeninį tobulėjimą galima priskirti prie universalių vertybių. Kita vertus, empiriniai duomenys liudija ir kitokius dalykus, kurie nėra formaliai deklaruojami dokumentuose. Egzistuoja aiški skirtis tarp „savų“ ir „kitų“. Ir jeigu mokymų formate „dalintis žiniomis yra gerai“ (Žr. 2 priedą) šiaip savo paslapčių tyrimo dalyviai nėra linkę pasakoti svetimiems, pavyzdžiui, du žmonės mandagiai atsisakė duoti interviu. Apskritai organizacija yra gana uždara, neprileidžianti pašalinių.

3.3 Tyrėjo refleksija

Pradedant kalbėti apie atliekamą ezoteriniame centre AUM tyrimą svarbu pažymėti aplinkybes, kuriomis „gimė“ poreikis jį atlikti. Tyrimas buvo daromas ketvirto kurso studento praktikos ir bakalauro darbo atsiskaitymams. Svarbu pažymėti, kad pats formatas, kuriuo formaliai įvardijamas tyrimo organizacijoje atlikimas - „Studento praktika“, suklaidino priimančiąją organizaciją, ir nežiūrint į tai, kad pokalbių telefonu su centro vadove metu praktikos esmė buvo detalčiai išaiškinta ir tarsi suprasta, AUM centre tyrinėtojas studentas buvo priimtas kaip

„pradedantysis tarologas, kuriam reikia duoti klientų“ (žr. 1 priedą). Kitais žodžiais, leisti praktikuotis centro teikiamų paslaugų kontekste. Ir kai tik paaiškėjo, kad tai ne tarologo praktika, studento praktikanto statusas pakibo, kas pasireiškė, pavyzdžiui, tokiais vadovės žodžiais: „Aš nežinau ką jums duoti daryti“ (žr. 1 priedą). Galbūt, jei formaliai praktika būtų įvardijama kaip antropologinė ekspedicija, kurios metu studentas be jokių šabloninių sutarčių galėtų vietoje, kurioje nori atlikti tyrimą, prisistatyti kaip Tyrėjas-antropologas, santykis tarp organizacijos ir studento, bei studento statusas priimančioje organizacijoje tyrimo metu arba bent jau jo pradžioje būtų aiškesnis.

Kalbant toliau apie atliekamą ezoteriniame centre AUM tyrimą reikėtų išskirti tyrimo rengimo etapus:

- 1) Pasiruošimo etapas, literatūros aprašančios panašų kultūrinį reiškinį studijavimas;
- 2) Tyrėjo įgūdžių, leidžiančių tinkamai atlikti tyrimą, įvertinimas;
- 3) Pirminis susipažinimas su tyrimo lauku, tinkamos tyrimui metodologijos numatymas;
- 4) Duomenų rinkimas ir esant reikalui naudojamų metodų koregavimas, pakeitimas.

Pasiruošimo etapas. Tyrimo lauko specifika – ezoterika, taro ir pan. nepriklauso tyrėjo ankstesnių interesų laukui. Todėl pasiruošimo etape buvo kaupiamos žinios apie taro bei ezoteriką apskritai, jų kilmę, raidos etapus istoriniame bei sociokultūriniame kontekste. Šiam tikslui buvo studijuojami skirtingi šaltiniai, vertingu ir tam tikra prasme unikaliu šaltiniu galima vadinti australės mokslininkės, Kvinslando universiteto profesorės, religijos ir ezoterizmo tyrinėtojos H. Farley knygą „Kultūrinė Taro istorija“, kurioje kruopščiai apžvelgiama taro raida kultūrinėje perspektyvoje. Kitas svarbus šaltinis – tai kolekcionieriaus, taro kaladžių tyrinėtojo, R. S. Kaplan knyga „Taro klasika“, kurioje jis apžvelgia įvairius taro klausimus. Ši knyga buvo svarbi siekiant susipažinti su tarologų vartojamu žodynu ir pan. Taip pat, siekiant labiau susipažinti su hermetine tradicija, kurią, anot taro istorikų, įkūnijo taro sistema, buvo susipažinta su pirminiais Hermetizmo šaltiniais - Hermio Trismegisto traktatais, Poimandru, Asklepijumi.

Tyrėjo įgūdžių vertinimas. Vertinant tyrėjo įgūdžius svarbu įterpti keletą žodžių apie studijų metu susiformavusias tyrimines nuostatas. Žiūrėti į socialinę tikrovę per joje identifikuojamų diskursų prizmę tapo įpročiu, nuoseklių naratyvų ardymas, tiriamame lauke vykstančių procesų demaskavimas tapo mėgstamu empirinių duomenų analizės būdu. Pasiruošimo tyrimui metu buvo susidurta su būtinybe atsisakyti tokių nuostatų, kas ilgainiui pavirto į tam tikrą metodologinę bei analitinę tuštumą. Tyrėjui nuolat kildavo klausimas, kaip galima problemiška

tyrinėti konkretų lauką, nesiekiant demistifikuoti jame skleidžiamų pasakojimų. Suprantama, kad tokioje situacijoje reikėjo sugrįžti prie *emic* ir *etic* teorijų antropologijoje taikymo skirtumų ir renkant duomenis vadovautis *emic* perspektyva kuri yra naudojama siekiant suprasti žmonių veiksmus iš pačių tiriamųjų pozicijos, o gerai sukonstruota - tiksliai atspindi kultūros narių žinias ir mąstyseną (De Munck, V.C., 2008:35) bei naudotis klasikinės etnografijos metodais: stebėjimu ir stebėjimu dalyvaujant, užrašais dienoraščiuose, pokalbiais bei interviu.

Kitas dalykas – tai asmeninė patirtis bei tyrėjo žinojimo ribotumas. Viena vertus stipri autorių postmodernistų įtaka bei kraštutinis reliatyvizmas įgytas studijų metu padėjo išvengti grubių klaidų, tokių kaip tyrimo lauko atmetimo dėl asmeninės pasaulėžiūros (religinių, mokslinių bei kitokių įsitikinimų) bei padarė tyrinėtoją maksimaliai atvirą Kitam. Kita vertus, dėl tų pačių priežasčių, tyrinėtojas susidurdavo su tikrumo jausmo, pasitikėjimo stebima kultūra ir joje vykstančiais procesais, praradimo pavojumi. Tai pasireikšdavo abejonėmis ir tyrinėtojas prarasdamas budrumą laikas nuo laiko atsistodavo į vertintojo poziciją.

Pirminis susipažinimas su tyrimo lauku. Tyrimo lauko apibrėžimas pats savaime tapo problemišku. Viena vertus empiriniai duomenys buvo renkami konkrečioje vietoje, turinčioje savo geografines koordinatas, bet, kaip jau buvo minėta įvadinėje dalyje, Kauno ezoterinis centras AUM – tai vieta, kurioje su vienokiais arba kitokiais tikslais renkasi žmonės iš įvairių Lietuvos vietų, o kai kuriems iš jų ši vieta – tai tik individualioje įmonėje komerciniu pagrindu teikiamu paslaugų taškas. Todėl sieti lauką vien su konkrečiai apibrėžta fizine erdve, kurioje buvo numatyta vykdyti tyrimą, būtų ne visai tikslinga. Tikslingiau būtų lauko ribas tapatinti su į AUM centrą iš visos Lietuvos atvažiuojančiais skaityti paskaitas, dėstyti bei vesti seminarus skirtingų ezoterikos krypčių specialistais. Kaip bus parodyta vėliau, su taro specialistais teko bendrauti ne vien pačiame centre AUM, taip pat pats centras pokalbių ir interviu metu tapo visiškai periferiniu aspektu. Nežiūrint į tai, kad tarp šio tyrimo uždavinių nebuvo bendruomeniškumo apraiškų tarp Lietuvos ezoterikų identifikavimas, pats klausimas pakankamai svarbus ir lieka atviru, jis tiesiogiai siejasi su tyrėjo įsiskverbimu į lauką, tapimu „savu“ ir pan. Tyrimo metu buvo susidurta su diametraliai skirtingomis nuostatomis į patį tyrėją, nuo visiško nepasitikėjimo iki atvirumo ir siekio įvairiapusiškai prisidėti prie tyrimo sėkmės.

Duomenų rinkimas. Kaip jau buvo minėta, lauke buvo susidurta su kliūtimis. Visų pirma, tai natūraliai, bet kokio antropologinio tyrimo metu, iškylanti, tyrimo dalyvių pasitikėjimo tyrėju problema. Tik šį kartą buvo susidurta su labai specifiniu nepasitikėjimu. Kaip paaiškėjo

pokalbyje su vienu iš tyrimo dalyvių, ezoterinio centro AUM vadovė Asta nutarė, kad aš galimai esu Valstybinės Mokesčių Inspekcijos atstovas, kuris slapta tikrina įmonės finansinę veiklą ir todėl „jos elgesys gali atrodyti paranojiškas“ (žr. 1 priedą). Tai paaiškina, kodėl bendraujant su manimi vadovė būdavo keistai atsargi, o, pavyzdžiui, kalbant apie dalyvavimą seminaruose, blokuodavo mano iniciatyvas, o pagaliau sutarus dėl mano dalyvavimo skubėdavo patikinti mane, kad mes „padarysime tvarkingą atsiskaitymą, su sutartimi, kurioje bus nurodyta kad jums taikoma 50 procentų nuolaida, nes jūs esate studentas“ ir pan. (žr. 1 priedą). Galima tik apgailestauti, kad dėl tokio nesusipratimo nepavyko integruotis į patį AUM, paimti interviu iš vadovės. Kita vertus tokia situacija leidžia hipotetiškai manyti, kad centro veikla nėra visiškai skaidri, dalis jos yra ekonominiame šešėlyje, kas tai pat įdomu ir tirtina, žvelgiant į ezoteriką kaip į ekonomines funkcijas kompensuojančią veiklą. Neskaidrumas tai pat žymi tyrimo lauko veiklos nevienalygiškumą, kai tyrėjui arba prašalaičiui yra reprezentuojama vienokia, paviršutiniška tikrovė, klientams, su kuriais atliekamos ezoterinės praktikos – techninė tikrovė, tuo tarpu tarp pačių ezoterikų egzistuoja vidinė, prašalaičiams arba neapšviestiems neprieinama tikrovė, kuri gali pasireikšti ypatingais tarpusavio santykiais. Tyrimo metu šį lygmenį buvo galima fiksuoti tik netiesiogiai, ir akivaizdu, kad per empirinių duomenų rinkimui skirtą laiką vienareikšmiškai nepavyktų integruotis į lauką tiek, kad šį vidinę tikrovę tyrėjui atsiskleistų visoje pilnumoje. Nepasitikėjimą, su kuriuo tyrėjas buvo sutiktas AUM centre, kompensavo tai, kad kaip jau buvo minėta, pats laukas neapsiribojo vien žmonėmis nuolat dirbančiais centre. Centras AUM suvaidino savotiško sniego gniūžtės branduolio vaidmenį, dėka kurio atsirado galimybė bendrauti bei paimti interviu iš kitų ezoterikos specialistų. Interviu metu teko prisitaikyti prie savotiško informantų kalbėjimo, bei „nepasimesti“ jų pasakojime, kuris dažną kartą nuslysdavo į su tyrimo objektu tiesiogiai nesusijusias platumas. Taip pat svarbu pažymėti, kad tyrimo lauke tyrėjas susidūrė su dideliu teorinio pasiruošimo inspiruotų lūkesčių bei renkamų empirinių duomenų neatitikimu – informantų pasakojamus būtų galima apibūdinti kaip „lokalius“ ir „techniškus“, atitolusius nuo didžiojo taro pasakojimo, pavyzdžiui įkūnyto Hermetizmo.

Tyrimo sėkmės bei nesėkmės. Vertinant bendrą darbo lauke sėkmingumą, reikėtų išskirti du aspektus: techninį, į kurį įeitų logistika, komunikacija ir piniginiai ištekliai., bei tyriminį, kuris savo ruožtu bendrai jungtų antropologinės metodologinės prieigos tyrimo lauke taikymo efektyvumą. Kalbant apie pirmąjį reikėtų užsiminti apie tai, kad buvo padaryti skaičiavimai, kelionių skaičius iš Kuršėnų į Kauną. Buvo numatyta, kad kiekvienos kelionės metu pavyks

efektyviai panaudoti laiką praleidžiamą centre. Kaip paaiškėjo vėliau, turimi resursai buvo pervertinti. Komunikacijos ir logistikos problemos neišvengiamai padarė įtaką metodų taikymo efektyvumui, pavyzdžiui nepavyko atlikti sistemingo renginių stebėjimo, manoma, kad tai iš dalies prisidėjo prie jau aptarto nepasitikėjimo tyrėju ir trukdė tapti „savu“, užmegzti stabilesnio ryšio su informantais. Tuo tarpu antrojo aspekto vertinimas negalėtų būti toks vienareikšmiškas. Viena vertus buvo susidurta su įvairiomis kliūtimis, iš anksto tyrimui numatyti metodai, tokie kaip dalyvaujantis stebėjimas bei tirštas aprašymas negalėjo būti efektyviai taikomi. Per ribotą tyrimo laiką teko koreguoti taikomus metodus, kartais būnant pačiame lauke, reikėdavo greitai orientuotis ir naudotis pasitaikiusia proga taikyti iš anksto nesuplanuoto pokalbio arba nestruktūruoto interviu metodą. Kita vertus tokia situacija nors ir atrodė iš pradžių kaip nesėkmė, vėliau buvo suvokta kitaip, geriausiai tai apibūdintų tyrimo *šiukšliadėžės modelis*, kai „metodai, teorija, resursai ir sprendimai yra įtraukti į nuolatinį tarpusavio santykių; tyrimo metu jie yra modifikuojami bei modifikuoja vieni kitus“ (Munck, 2008:28).

4. LAUKO TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ

Analizuojant duomenis svarbu aiškiai nubrėžti nagrinėjamo taro praktikos ribas. Žodžiu „taro“ įvardijami skirtingi reiškiniai, kurie su šiame darbe analizuojamu taro tiesiogiai nėra susiję. Tokio taro pavyzdžiai – internete paplitę nuotoliniai „sertifikuoti taro mokymai“ bei „kortų aiškinimai“. Kitas pavyzdys – tai „taro“ kompiuterinės programėlės¹⁰ arba automatizuoti „taro“ internetiniai puslapiai, kuriuose norintis žmogus gali „nemokamai burtis“¹¹. Atskiriant automatizuotą taro reikia sugrįžti prie Aristotelio 4 priežasčių mokymo. Aristotelis teigia, kad kiekvienas daiktas arba įvykis yra sąlygojamas keturių skirtingų priežasčių tipų – tai materialioji, formos, veikiančioji ir tikslo priežastys. XX amžiuje M. Heideggeris veikale „Būtis ir laikas“ iškeldamas klausimą apie techniką pastebi, kad keturių priežasčių mokymas gali „tūnoti tamsoje“ (Хайдеггер, 1993:222) ir suabejoja tuo, kad antikiniai įvykio kaltininkai ir moderni technika veikia vienodai „išvedant iš slaptumo“. M. Heideggeris parodo, kad techninis slaptumo atvėrimas „nevyksta savaime“, bet yra pramoninis procesas, kai kuriamas daiktas arba įvykis yra netekę savo savaimingumo. Abu dalykai yra galimi, bet jei pirmu atveju priežastys tik padeda daiktui iškilti, tai antru – tai sufabrikutas daiktas, kurio kiekvienas gamybos etapas yra kontroliuojamas ir technologiškai numatytas. Pritaikant keturių priežasčių mokymą taro meistrystei, išskiriamos šios priežastys: materialioji arba medžiaga – tai pats žmogus, atėjęs pas taro meistrą ir norintis „sužinoti“ arba „patirti“ savo kelią; forma – tai taro kortos, jų deriniai, simboliai; veikiančioji – taro meistras; ir tikslo – noras atskleisti kelią. Jos yra įvykio kaltininkai ir kas šiuo atveju yra svarbiausia – įvykis tai iškilusi o nesufabrikutuota esybė. Keturių priežasčių mokymą būtina papildyti penkta, antropologijai be galo svarbia priežastimi – kontekstu arba horizontu, apibūdinant kokioje vietoje ir kokių laiku įvykis nutinka. Automatizuoto taro atveju turimas omenyje „pramoniniu“ būdu pagamintas produktas, kuris yra skirtas tenkinti žmogaus vartotojiškų geismų poreikius. Šiame darbe toks taro neanalizuojamas.

¹⁰ Štai tokios programėlės pavyzdys Google playstore parduotuvėje [žiūrėta 2015-04-28]

<<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.magic.tarot.cards&hl=en>>

¹¹ Štai keletas nuorodų į tokius būrimus lietuvių kalba [žiūrėta 2015-04-28]

<<http://www.praktinimagija.lt/nemokamas-burimas/>> <<http://www.taroskopai.lt/nemokami-burimai/nemokamas-burimas-taro-kortomis/>>

kitomis kalbomis (anglų, rusų) jų be abejonės yra daugiau

Simbolinės antropologijos atstovai kreipia ypatingą dėmesį respondentų vartojamam žodynui ir reiškinių aiškinimui iš tiriamųjų perspektyvos. Būtent ši tyriminė nuostata leido tyrėjui atrasti autentiškas prasmes, neprimetant tyrėjo pasaulyje egzistuojančių subjektyvių vertinimų. Analizuojant duomenis buvo išskirtos keturios svarbios interpretacijai kategorijos, iš dalies sutampančios su apibrėžtu įvykiu – taro meistras, taro kortos, taro interpretacija, ir žmogus (klausančias). Kategorijose buvo išskirtos ir subkategorijos. Detalią kategorijų lentelę galima rasti prieduose (žr. 8 priedą).

4.1 „Sakau, turite rinktis tas kalades, kurios jums kalba“

Analizuojant šiuolaikinį taro būtina išskirti žmones, kurie vienokiomis arba kitokiomis sąlygomis pradėjo praktikuoti taro. Tiriamuoju atveju išryškėjo didesnis kontrastas tarp dviejų žmonių grupių, esančių „ezoterinėje virtuvėje“¹², vieni – su ezoterinėmis praktikomis susiję dešimtmečiais, kiti – norintys išmokti:

„dėstytoja apgailestavo, kad dažną kartą atėję mokyti paviršutiniškai susipažįsta su kuria nors sritimi ir iš karto nori eiti „testuoti žmones“. „Man 20 metų reikėjo kad suprasčiau tą vieną skaičių, o jie jau po pusės metų nori eiti ir viską daryti“.¹³

Patys meistrai nelinkę atvirauti apie savo pašaukimą, kaip išimtį galimą pacituoti numerologę Elvyrą:

„Trečią kartą aš atsiradau tunelyje ir tas balsas man pasakė „Ko atėjai tu dar nepadarei ir privalai grįžti“. Atsigaivinau, viskas, bet kiekvieną naktį sapnavau ir vėl girdžiu tą balsą. Ir vat tada kaip ir sako energetiškai: kai mokinio lūpos [ausis] jau pasiruošę girdėti ateina mokytojas kuris kažkiek veda.“¹⁴

Kaip matome, ezoterika siejama su gyvenimo pašaukimu, kaip mokslas, kuriam žmogus turi būti ypatingai pasiruošęs. Ezoterinių studijų dalyvė pasakojo apie egzistencinius išgyvenimus ir išskylančius klausimus:

„Domėjimąsi ezoterika lėmė noras pažinti save ir atsakyti į klausimą „Kas yra žmogus?“. Savo gyvenime informantė yra patyrusi antgamtinių dalykų ir nežiūrint į tai, kad yra susipažinusi su

¹² 1 Priedas, refleksyvus dienoraštis, cituojama AUM centro vadovė

¹³ 1 Priedas, refleksyvus dienoraštis, cituojama Elvyra

¹⁴ 2 Priedas, pokalbis su Elvyra

racionaliais bei moksliniais šių reiškinių paaiškinimas, linkusi gilintis ir ieškoti kitokių atsakymų“.¹⁵

Įdomu tai, kad dauguma AUM centre sutiktų žmonių turi aukštąjį išsilavinimą, kaip pavyzdžiui numerologė Elvyra, esanti tikslųjų mokslų atstovė, arba filosofijos daktarė tarologė Jelena. Šis reiškinys tam tikra prasme tęsia ezoterikos ir ezoterinio taro tradicijas, susiklosčiusias XXVIII-XIX amžiuje, kai ezoterines sistemas plėtojo sekuliarių mokslų specialistai (A. Crowley) arba net teologijos daktaras ir sielovadininkas (Court de Gebelin). Bet yra vienas labai žymus skirtumas tarp ano laiko ir šiuolaikinio taro ir šis skirtumas susijęs su genderinėmis proporcijomis. Jeigu istorinėje perspektyvoje kalbama apie ezoterikus vyrus, tyrimo metu teko susitikti tik su vienu tarologu vyru. Tokius pokyčius galima analizuoti iš dviejų perspektyvų: bendro istorinio proceso perspektyvos, kai moterų emancipacija lėmė pastarųjų įsijungimą į „vyriską“ veiklą arba veiklos pasirinkimo perspektyvos, kai aptinkamas tendencingai didesnis moterų polinkis į sakralumą, kuris postsovietinėje Lietuvoje reiškiasi visose „iracionaliose“ veiklose (pvz. bažnyčių parapijose, stebukladarių auditorijose ir pan.). Tokia analizė galėtų būti įdomi būsimiems taro reiškinio tyrinėtojams.

Taro meistrai užsiima ne vien taro, dažnai jie turi kitus darbus, kartais savo taro žinias taiko savo darbinėje praktikoje. Pavyzdžiui tarologė Irina naudoja taro savo profesinėje veikloje: *„Bet iš tikrųjų konsultacijoj naudoju ir man tai labai, žiūrint kokia konsultacija. Jeigu vyksta netgi šiek tiek tokia kaip ir dvasinė-psichologinė, kartais man tenka paprašyti, kad ištrauktų, kad pamatyti, kurgi tas krisliukas yra. Tai taip, naudoju, nes tai labai geras būdas, jeigu psichologai, nors pati esi tokia, labai ilgai, metų metus ieško priežasties, tai čia gali daug greičiau padėti, iš pasąmonės pakelti tai, kas glūdi ir kas yra neišspręsta. Aišku, prie Taro iškart prisipažinsiu, kad ne vien Taro naudoju. Jeigu kada jums bus įdomu karminiai dalykai ...“¹⁶*

Šiuo atveju įdomiai pasireiškia pati sintezė – mokslinio diskurso ir marginalaus „įtartino ezoterinio taro“ (H. Farley, 2009:16), kas kuria naujos kategorijos reiškinį, savyje talpinančio naujas galimybes ir jungiantį skirtingas simbolines organizacijas. Organizuotų mokymų metu buvo užfiksuotas toks dialogas tarp tarologės ir mokinės, abi jos yra praktikuojančios psichologės:

„-O angelų kortos?(klausia mokinė)

¹⁵ 1 Priedas, refleksyvus dienoraštis, pokalbis su Jolanta

¹⁶ 3 Priedas, Įvadas į Taro su tarologe Irina

-Angelų kortos žinokit dirbu labai. Angelų tema man labai artima ir tik tai tiek, kad tai yra ne Taro. Angelų kortos yra labai gerai. Jūs turit iniciacijas į angelus? (atsako tarologė)

-Ne, dėl to tai ir yra toks stabdis. Bet mano profesija yra tokia pati kaip ir jūsų. Psichologė. Ir aš dirbu ne visai su suaugusiais, su vaikais dirbu. (klausia mokinė)

-Žinokit jiems labai gerai tai būtų. Angelų labai gerai, nes tai jiems pozityviai. Ir yra tiesą sakant dabar išėjusi labai gera Taro kaladė ir jeigu dirbat su vaikų kokiom nors baimėmis, net yra nuostabi kaladė. Ji aišku šiek tiek lėliškai nekaupi, bet iš tikrųjų su pasąmonės dalykais. Ir tai yra nuostabus dalykas, kuris padeda atpažinti. (atsako tarologė)“

Nežiūrint į tai, kad mokymų metu buvo kalbėta apie šalia taro egzistuojančias kortas (kurios neabejotinai sietinos su taro kaip kortomis apskritai, bet savyje talpina kitokias simbolines konstrukcijas, nutolusias nuo taro kaladės struktūrinio pagrindo), akivaizdus dalykas yra tas, kad ezoterinis įrankis yra suvokiamas kaip prilygstantis moksliniam, kaip tinkamas gilintis į žmogaus problematiką. Tame galima įžvelgti minėto *Naujojo Amžiaus* eklektiškumo, kai žmogaus tobulėjimas kaip tikslas, pateisina skirtingų mokymų ar net periferijos ir centro komunikacijas.

Kita svarbi šiuolaikinio taro tendencija – nuolatinis taro kaladžių dauginimas. Ezoterinio centro AUM parduotuvėje yra apie 150 kortų kaladžių, iš jų daugiau nei pusė – taro kaladės. Klasikinių taro kaladžių reprodukcijos tik keletas iš jų. Kaladės dažnai vadinamos jas nutapiusių menininkų vardais, žemiau pateikiami keli kaladžių aprašymai:

- Rohrig Tarot – *Rhrig kaladė transformuoja senovinius taro archetipus į mūsų moderniam pasauliui prasmingus simbolius. Naudodamas ryškų ir dramatišką stilių, vokiečių menininkas Carl-W. Rohrig suteikia naują interpretaciją klasikiniams taro vaizdiniams.*

- Mini Klimt Tarot – *Paaksuotos mini Klimto taro tyrinėja meilę, mirtį jausmingą ir regeneraciją. Kaladė suteikia unikalių žinių ir įžvalgų, kurios ateina iš vieno didžiausių 20-ojo amžiaus Europos menininkų darbų.*

- Ghost Tarot – *tarp matomo ir nematomo, tarp atsiminimų ir antgamtiškumo yra riba – dvasių ir vaiduoklių pasaulis. Čia egzistuoja neramios dvasios, kurios tomis trumponis akimirkomis ieško savo prarasto mirtingumo. Vaiduoklių taro kortos nuneš jus į romantiką bei amžinąjį pasaulį, kur slypi unikali išmintis.*

- Tarot 3D – *patirkite naują taro dimensiją. Juokdarys, įsimylėjęliai, imperatorė ir kitos didžiojo arkano kortos įspūdingai atgyja trečioje dimensijoje. Ta pirmoji taro kaladė sukurta šiuo motyvu Ši kaladė gali suteikti gilesni kortų supratimą.*

Galima išskirti du pagrindinius kortų tipus – autorinės menininkų siužetinės kaladės ir neautorinės populiarioje kultūroje paplitusių siužetų kaladės. Kiekvieną iš tipų galima skirti į potipius, priklausomai nuo vaizduojamų motyvų, bet esminis kaladžių bruožas yra vienas – kaladžių vizualizacija labai skiriasi nuo klasikinės taro kaladės. Įdomu tai, kad ši vizualizacijos įvairovė labai svarbi būsimiems tarologams:

„Lygiai taip pat pats piešinys būtinai parūpina emocinius atspalvius“¹⁷

„Iš tikrųjų Taro piešia ir tais laikais ir šiais laikais gana iškilūs dailininkai, pavyzdžiui Salvodoro Dali kaladė, vėlgi, paradoksalu, jis piešė kaladę tą žmonai, Galai ir tai yra unikali kaladė, simbolių ten apstu. Visumoj – taro tai simbolių sistema, simbolių visuma, visų suvokiamų simbolių visuma.“¹⁸

Bet vizualinės įvairovės dauginimas – tai nėra vienintelis taro perkeičiantis faktorius. Galiausiai patys tarologai teigia, kad „ir tais ir šiais laikais piešia“ tik šiais laikais piešančiųjų yra daugiau. Įdomesnis kitas aspektas – taro kaladės struktūros pakeičiai, kurie susiję ne tik su atskiromeninininko įkvėpimu:

„Dabar, reiškia, Taro išaugo iki 82 kortų, nes yra pridėtos ir princesės. Pažai tai yra vaikai, riteriai, karalienės ir karaliai. Riteriai tai yra vyrai nuo 21 iki 42, dabar yra nuspręsta įvesti merginas, kurioms yra nuo 21 iki 42. Nuo 42 [metų] yra karalienės. Tai yra patogumo dėlei. Įvedama dar jauna moteris, patogumo dėlei.“¹⁹

Taigi, šiuolaikinės taro kaladės struktūra nepanaši į klasikinę 72 kortų kaladę, nes dėl tam tikrų poreikių reikia įvesti naujas figūras – jauną panelę. Manytina, kad moters amžiaus gradacija kaladėje dalinai susijusi su didėjančiu moters vaidmeniu visuomenėje. Kitas, dar akivaizdesnis socialinės ir kultūrinės įtakos kaladės struktūrai pavyzdys yra tradicinio seksualumo ir partnerystės kvestionavimas:

„jeigu atėjo pas mane homoseksualus jaunuolis, be abejo jeigu aš jam kelsiu kortą, kur šeštas arkanas stovi vaikinai ir mergina, tai jam bus aišku įžaidimas. Tai aš aišku galiu paieškoti kaladę, kur stovi du vaikinai. Ta prasme šeštas arkanas yra trigubas – stovi dvi merginos, stovi du vaikinai arba stovi mergina ir vaikinai. Priklauso nuo to kokios lytinės orientacijos pas mane ateina vaikinai tokią kaladę aš ir pasiimu kalbant apie jo reikalus.“²⁰

¹⁷ 4 Priedas (Interviu su informante tarologe Jelena)

¹⁸ 5 Priedas (Interviu su informantu tarologu Leopoldu)

¹⁹ Ten pat

²⁰ Ten pat

Šioje situacijoje aiškiai aptinkamas taro žingsnis atgal į sociumą – jeigu XVIII amžiaus taro tai XV-XVI amžiuje susiformavusios tam tikromis sociokultūrinėmis sąlygomis kaladės pritaikymas okultinei filosofijai, tai XXI amžiaus taro – tai ezoterinis įrankis, adaptuojamas pakitusiam socialiniam kontekstui. Kitas svarbus pokytis – kortų simbolinio užtaiso redukovimas ir primityvinimas:

„Primityvai kokie nors kurie giliai nesigilina į sistemą, jie piešia kortas, tokiu būdu tas simbolizmas, kuris privalomai turi būti, kaip tęstinumas turi būti rodomas, jis yra naikinamas. Viskas palengva išsikreipę. Ir turi tą tendenciją pranykti.“²¹

Šie redukcionizmo pokyčiai ir varijavimas reiškiasi ne tik izoliuotai kaladėje, bet ir tame koks yra santykis tarp tarologo ir kaladės:

„Ta vizualinė informacijos dalis, kuri turėtų mane jaudinti, kuri sąlygoja simbolistinę taro dalį. Tai yra tas pats klausimas kaip „Kokia pavyzdžiui Taro kaladė man nusipirkti? “ Nes pavyzdžiui yra tokia kompanija Los Scarabeyo, ne vieną šimtą metų leidžia tas taro kortas, leidykla veikia nepriekaištingai, yra keli šimtai versijų tų kaladžių. Ir pasiklistama: ar man čia Egiptą rinktis, ar kitų civilizacijų kostiumus ir personažus. Aš paprastais sakau, jeigu eini į dailės galeriją arba antikvariatą ir galvoji man reikia valgomajam paveikslo, ko gero tokį kuris labiausiai man... Jeigu galėčiau nusitapyčiau pats, bet kai esi vartotojas, esi priverstas arba įgalintas pirkti tai kas man prie dušios. Tai kaip aš suprantu vizualinio meno aspektus ir pagal mano išsilavinimą ir išprusimą, man miela štai šita... O jeigu aš pavyzdžiui susirgsiu Odino kultu, Šiaurės germanų paveldu [...] susidomėjęs kažkokių paveldu, man būtų aktualu pavyzdžiui Skandinavų, senovės kostiumais aprengtos Taro kortos.

Praplečiant tarologo ir kortų santykį svarbu pažymėti, kad jis priklauso nuo meistro erudicijos, žinių, interesų. Kiekvienam prieinamos, taro kortos bei įvairovė tenkina visų jomis susidomėjusių poreikius. Tai fundamentalus skirtumas tarp šiuolaikinio ir XIX amžiaus taro. Paslėptas (ezoterinis) žinojimas tampa prieinamas kiekvienam²² ir didžiausia dilema – ką pasirinkti. Jei žmogus nežino ką jam rinktis – geriausias šioje situacijoje patarimas nuskambėjo tarologės Irinos užsiėmimo metu:

²¹ Ten pat

²² Šioje vietoje reikėtų pridurti, kad tyrime nenagrinėjamas „paslėptumo“ lygis – tarologų kompetencija, raidos pakopos, masinio ir paslėpto taro skirtumai ir pan. dalykai galėtų tapti busimų taro tyrimų tema

„Kiekvieną kaladę turite rinktis taip, kad jinai su jumis kalbėtų. Tai yra, kad jinai skatintų jums vaizduotę, skatintų jums kažką pasakyti apie tai.“ „Tai kalades sakau, turite rinktis tas, kurios jums kalba“.²³

4.2 „Tas galutinis rezultatas niekada lengvai neredukuojamas į tai kas jau parašyta“

Kortos ir jų įvairovė yra realizuojami taro meistro atliekamoje atskirų kortų ir/arba dëlionių interpretacijoje. Kaip jau buvo minėta, XIX amžiaus ezoterikų tarpe taro buvo siejamas su didžiosiomis okultinėmis tradicijomis – hermetizmu, kabala. Pavyzdžiui, pagal kabalos tradiciją dešimt Kabalos Sefirų atitinka dešimt Didžiųjų Taro Arkanų, kurie savo ruožtu siejasi su Dieviškuoju pasauliu. Visi žemiškieji aspektai, susijusieji su žmogaus ir gamtine būtimi, pasireiškia mažuosiuose arkanuose. Dešimt Sefirų kartu su dvidešimt dvejomis hebrajų alfabeto raidėmis reprezentuoja, anot tradicijos, trisdešimt dvejus Dieviškosios išminties kelius. Šiais keliais buvo sutvertas pasaulis, šiais keliais žmogus gali sugrįžti pas Kūrėją ir jį pažinti, todėl, anot tarologų, Didžiųjų Arkanų kortos simbolizuoja žmogaus gyvenimo kelią. Tyrimo metu buvo susidurta su kiek kitokiu didžiųjų okultinių pasakojimų vaidmeniu, iš dalies galima sakyti, kad šis vaidmuo yra maksimaliai niveliuotas. Tai liudija respondentės Jolantos, taro kursų dalyvės nustebimas, kai jos buvo paklausta kokia tradicija grįstą taro dėsto kursų metu. Vėliau šis pakitimas pasitvirtino interviu su tarologais metu:

„Taip, kai kurie autoriai prisiriša prie tų dalykų ir kalbant apie tai ar tikslinga ir kiek tikslinga vienokia arba kitokia tradicija tai aš atsakysiu kad ko gero priklauso nuo paties žmogaus pasirinkimo. Aš labiau linkusi sintezuoti, kaip aš minėjau aš labiau renkuosi patį žmogų kuris atsineša savo gyvenimišką situaciją. Ir man iš tikrųjų nėra labai svarbu tuo metu identifikuoti kuom aš dabar remiuosi, kokia tradicija“²⁴

Identifikuotas sintetinis, kiek eklektiškas požiūris į taro pasitvirtina kai kalbama apie darbą su kortomis, apie kortų interpretaciją. Apskritai, rekomenduojama neskaityti jokių knygų apie taro mokymosi pradžioje:

²³ 3 Priedas, Įvadas į Taro su tarologe Irina

²⁴ 4 Priedas, Interviu su tarologe Jelena

„Tarologė įspėjo mokinius neskubėti skaityti kitų autorių knygų apie taro, nes tai gali pakenkti mokymosi procesui“²⁵“

Tarologo gebėjimas dirbti su simboliais nesiremiant didžiaisiais okultiniais pasakojimais įtvirtinamas tokiu teiginiu:

„pavyzdžiui mus kai mokė taro, net versdavo sukurti visą nuoseklų pasakojimą iš to kas pavaizduota kortose“²⁶

Dabarties tarologas – tai lakią vaizduotę turintis žmogus, gebantis kurti nuoseklius pasakojimus. Be abejonės, pasakojimų-interpretacijų ribos yra aiškiai nubrėžtos, bet šių ribų apibrėžimas užkoduotas kortos vaizdinyje, kaip, šiuo atveju, Džiokerio kortos vaizdinyje:

„Kalbant apie vaizduotę man atrodo labai svarbu pabrėžti, kad vaizduotė yra svarbi interpretuojant Taro ir patį Džiokerį. Tačiau minėjau tokį, spontaniškai savo suktą terminą – atsakinga vaizduotė. Tu negali išeiti už Džiokerio ribų. Tai yra tam tikras rakursas kuriame ta vaizduotė gali žaisti. Kaip aš sakau ta pati netikėta Džiokerio reikšmė gimsta, nepabijosiu to pasakyti – intuityviai. Tiesiog tu nesupranti kokių būdu kažkokiu galbūt visiškai irracionaliu būdu, bet tu supranti, kad tie galai kažkaip susijungia, atsiranda bendras vaizdas ir ta reikšmė gimsta kaip savotiškas nušvietimas ir išpildymas.“

Vaizduotė čia gali būti apibrėžiama kaip terpė tarp tikrovės ir žmogaus suvokimo, būtent šioje terpėje yra kuriami vaizdiniai ir gimsta fantazijos. Čia derėtų prisiminti G. Durand, prancūzų sociologo ir antropologo, išplėtotą konceptą *l'imaginaire*, jungiantį savyje vaizduotę, vaizduojantįjį ir įsivaizduojamąjį. G. Durand koncepcijoje tikrovės prasmė yra tarp objekto ir subjekto, o vaizduotės vaidmuo yra pirminis lyginant su tuo, kas įsivaizduoja ir tuo, kas yra įsivaizduojama. Jo mokytojas, filosofas ir religijos fenomenologas H. Corbin panašiam kontekste vartoja sąvoką *mundus imaginalis* arba įsivaizduojamas ir įsivaizduojantis. Pas Durand ir Corbin vaizduotė – tai savarankiška dimensija, Durand net pavartojo terminą „traject“, tam, kad galėtų parodyti, jog *l'imaginaire* nepriklauso nei subjektui, nei objektui (Дугин, 2009). Į vaizduotę žiūrimą kaip į savarankišką sferą, kuri tarsi geba kurti naujus pasaulio vaizdus. „Vakarų alchemikai vaizduotę vadino *imaginatio vera* ir prilygino žmogui slypinčiai „žvaigždei“, arba transformaciją vykdančiam dvasiniam pradui. Šitaip suprasta vaizduotė yra ne poetinių ar meninių tikrovės pakaitalų kūrėja, bet transcendentinės žinijos įrankis, hierarchiškai aukštesnių būties lygmenų

²⁵ I Priedas, refleksyvus dienoraštis, cituojama tarlogė Irina

²⁶ Ten pat

betarpiško patyrimo ir suvokimo priemonė, veikianti ypatingu būdu“ (Uždavinis, 2005:81). Perpasakodamas H. Corbiną, A. Uždavinis tęsia: „imaginatio vera yra ne fikcijų kūrimo, bet paslėptos tikrovės atskleidimo priemonė“ (Uždavinis, 2005:81). Tik šiuo atveju, kalbant apie vaizduotės antropologinius tyrinėjimus išryškėja antropologijos metodologijos nepakankamumas. Pamėgusi empirinius duomenis, tą „tikrąją etnografiją“, antropologija negeba aprašyti to, kas „gimsta [...] intuityviai [...] kažkoku galbūt visiškai irracionali būdu“. „Todėl antropologas dar turi sukurti kalbą, imituoti vertimą, artėjimą tikslo link ir taip sukurti bei įteisinti kitokią tikrovę – tai pavadinčiau *kitu pasauliu*“ (Mažeikis, 2013:247). Vienaip arba kitaip vaizduotė pati savaime – tai sąsaja tarp okultinio taro pradžios ir dabties taro tradicijų, vaizduotė susijusi su žmogui būdingomis primordialinėmis savybėmis, kurios anot antropologinės tradicijos jam buvo visada būdingos.

Kalbant apie naujuosius taro pasakojimus reikėtų pažymėti nekartą jau minėtą sintetiškumą:

„Yra manoma ir taip pat labai aiškiai patiriama meditacijos būdu, kortos yra dar vienas iš meditacinių dalykų, kurias galima iliustruoti, kurios yra kaip durys, kurios atveria tam tikrus gyvenimo aspektus. Ir netgi yra manoma, ne tik manoma, bet jeigu yra kažkuris arkanas žmoguje pažeistas. Arkanas tai yra principas. Tai atspindės tam tikrą principą esantį mumyse, viduje. Bet jeigu jis yra pažeistas, kaip jisai pasireiškia išorėje. [...] galim imti visiškai trumpą gyvenimo tarpsnį, nuo gimimo iki mirties. Tai va, Juokdarys yra tas gimimas, tas kūdikėlis, vaikas, visiškai ką tik gimusi siela. Ir mes praeisim visus jo etapus. Kai eisim prie kito arkano jūs tiesiog persineškit tą savo mažąjį arkaną, kad galėtume padaryti tokią trumpą kelionę.“²⁷

Vienas iš būdų interpretuoti okultinį taro – taikyti brendimo psichologijos teorijas (arba pseudo teorijas). Šis principas buvo įvardijamas gana dažnai, apskritai, siejimas su taro mokslinio diskurso, Rytų praktikų ir egzistencialistinės filosofijos vienu metu gali pasirodyti gana eklektišku, bet tik ne virtuoziškai pasakojančio tarologo lūpose:

„tuo labiau, kad kaip aš minėjau aš naudoju ne tik taro kortas, tai yra daugybę papildomų reikšmių nešėjų. Tai taip pat gali būti Lenorman, aš galu runas ištraukti, ir kažką jomis galiu mėginti manipuliuoti, galu gale kaip aš minėjau tas pats klevo lapas, numestas atsitiktinai papuolęs, aš galiu lygiai taip ir iš jo skaityti, nors tai nėra tas piešinys, kuris sufleruotų kažkokią fiksuotą

²⁷ 3 Priedas, Įvadas į taro su tarologe Irina

*reikšmę, bet vis dėlto jis yra iškalbingas, jis yra bylojantis. Lygiai taip pat iš rankų galima skaityti, iš kavos tirščių ir daugybės kitų dalykų.*²⁸

Šiuolaikinis taro negali reikštis vien kaip izoliuota sistema, jis yra siejamas, perpinamas su kitomis sistemomis ir esančiu kontekstu. Jau minėtas New Age požymis – domėjimasis Rytų religijomis ir mokymais, taip pat mažesnių vietinių religijų inkorporavimas pasireiškia naujų pasakojimų kūrimu, kai jų siužetų referentiniais laukais esti ne tik senieji mitai ir traktatai, bet ir pramoginės televizijos laidos:

*„Čia buvo per RenTV, dabar sunku tą vietą rasti, pernai toks pareiškimas. Reiškia, arabų dykumoje apleistoje koptų šventykloje buvo rastos 22 auksinės plokštelės. Manoma, kad tai Taro kortos, bet nei tų plokštelių, nei simbolių, kas ten buvo pavaizduota, kaip ir nesiteikta parodyti. Tokia informacija, aš keletą kartų persukau, perverčiau savo užrašus, bet daugiau niekur aš nieko neradau. Gali būti, kad tokiu būdu iš Vatikano archyvų buvo parodyta visuomenei tai, kas parodyta. Labai dažnai stengiamasi sujaukti sistemą, kad jinai būtų neveikli. Labai dažnos intervencijos į Taro sistemą vyksta. Toks būtų įvadas – 22 auksinės plokštelės.*²⁹

Praktinės veiklos metu didieji pasakojimai apie hermetizmą, kabalą ir kitus okultinius mokymus nutolsta, pačių tarologų žodžiais tai yra „gyvas procesas“ kas, kaip jau buvo minėta, sunkiai aprašoma akademine antropologine kalba:

*„Ir aš noriu tą pabrėžti, kad tas galutinis rezultatas, tas išsipildymas, jis niekada taip lengvai neredukuojamas į tai kas jau yra parašyta, į tai kas jau yra aptarta, nustatyta, į tai kas netgi yra dėstoma organizuojant Taro skaitymo, šifravimo kursus ir taip toliau. Aš tiesiog sakyčiau, na tai yra gyvas procesas.*³⁰

4.3 „Ir nereikia žmogui kalbėti ko nereikia kalbėti“

Praktinis taro veiksmas – bendravimas su žmogumi – susijęs su keliais faktoriais, vienas iš kurių – žmogaus užduodamas klausimas, arba „gyvenimiškos situacijos“³¹ pristatymas. Anot tarologų, kortų reikšmės išsiskleidžia būtent bendravimo su žmogumi metu. Štai kaip išsiskleidžia taro arkano Džiokeris reikšmė:

²⁸ 4 Priedas, interviu su tarologe Jelena

²⁹ 5 Priedas, interviu su tarologu Leopoldu

³⁰ 4 Priedas, interviu su tarologe Jelena

³¹ Ten pat

„Džiokeris savo tokiu įvairiapusiškumu ir atsiskleidžia ir būtent sąveikoje su žmogumi ir gimsta ir tos naujos reikšmės, kurios na kažkokiu tokiu ypatingu būdu susikuria. Tiesiog tu supranti, kad ką atsinešė žmogus tai yra... tai yra Džiokeris. Labai unikalus, visiškai išsiskiriantis iš visų kitų. Absoliučiai neredukuojamas į klasikinę Džiokerio traktuotę, bet tu supranti, kad tai yra Džiokeris ir joks kitas arkanas taip neapibūdintų ir neatskleistų jo gyvenimiškos situacijos.“³²

Šioje vietoje susiduriama su dvejopa situacija. Viena vertus “gyvenimiška situacija” – tai „tokiu ypatingu būdu susikuria“ – vaizduotės stimulatorius, kita vertus, ir vėl susiduriama su “neredukavimu į klasikinės traktuotes”. Komunikacija su klausiančiuoju skirtingai veikia taro praktiką, nekintamą – vaizduotę ir taro transformuojantį – atitolimu nuo didžiųjų okultinių pasakojimų. Taip pat svarbi atėjusio žmogaus motyvacija, kuri tiesiogiai susijusi su taro įtartinumu:

„Tai vėlgi, na kadangi ezoterika yra tokia sritis, kuri labiau kelia klausimų ir tai yra daugiau ar mažiau nepažinta, kažkas kažkur apie tai girdėjo ir norėtų prie to prisiliesti, tai pakankamai dažnas žmogus ateina ir nori kažką apie save išgirsti, nepateikdamas jokių priminių duomenų. Jam tiesiog įdomu, kaip aš, ką aš perskaitysiu, ką aš jam pasakysiu, ir kiek tai atitiks, tą jo gyvenimišką situaciją“³³

Atėjęs žmogus gali būti smalsuolis, susidaręs tam tikrą stereotipais pagrįstą nuomonę apie taro ir ateinantis patenkinti savo smalsumą. Šis antgamtiškumo išbandymo troškimas nurodo į dar vieną šiuolaikiniam taro darantį įtaką veiksni – atitikti tam tikrą susiformavusį visuomenėje įvaizdį-lūkestį. Vienaip arba kitaip tai susiję su šiuolaikinio taro komercializacija, vartotojų įpročiais, ieškotojo prietaisais, religijos draudimais³⁴ - visi minėti aspektai prisideda prie taro patiriamų transformacijų.

Kitas reikšmingas taro praktinio veiksmo komponentas – kortų interpretacijos rezultato pateikimas klausiančiajam. Tai nėra toks paprastas dalykas kaip gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio:

„Viena vertus tai priklauso ir nuo paties žmogaus kažkokios tai vidinės nuostatos, netgi sakyčiau motyvacijos išgirsti. Nes kaip ir visur kitur, klientas gali būti motyvuotas, jisai gali būti apriori pretenzingas. Jeigu jisai atėjęs su tikslu vat kažkaip labai skeptiškai visą tai iškelti, būna ir tokių

³² Ten pat

³³ Ten pat

³⁴ Šių aspektų nagrinėjimas galėtų tapti busimų taro tyrinėjimų tema

atvejų. Aš manau kad netgi tie žodžiai, kuriuos aš pakankamai rūpestingai parenku, kad žmogui perteikti tai ką aš jam noriu pasakyti, tiesiogiai priklauso ko gero nuo to žmogaus nepabijosiu pasakyti nuo tam tikro jo išsilavinimo, nuo tam tikro jo apsiskaitymo, galbūt netgi tam tikrais atvejais nuo tam tikro jo socialinio lygio. Tiesiog, pavyzdžiui kai kurių terminų negali įvardyti žmogui.“

Šioje vietoje išryškėja svarbi tarologo hermeneutinė kompetencija – gebėjimas perteikti žinias jam suprantama kalba, išversti žinutę. Šioje vietoje tarologas-hermeneutas susiduria su panašia problema kaip ir antropologas – naujų žodžių kūrimas, teksto vertimas neprarandant tik svetimam tekstui būdingų prasmų. Kyla klausimas, ar ezoterinis taro prieinamas kiekvienam gali atlikti savo funkciją – atsakyti į pateiktą klausimą ir ar duotas atsakymas bus suprastas. Tarologai šiuo atveju „leidžiasi ant žemės“³⁵ :

„gali beprotiškai būti įsigilinęs į Taro sistemą, bet jei močiutė ateina klausti dėl anūko kuris vartoja narkotikus, ko gero reikia nusileisti ant žemės, kosminiai kliedesiai močiutei nepadės. Klausimas yra dėl išsilavinimo, ji sako „o bus taip ar nebus taip“. Čia tu labai stipriai atsitrenkė į žemę. Gali ten taro tyrinėtojams, paskraidyti, kokioj konferencijoje, bet kartais tenka labai paprastai ir aiškiai sakyti taip bus ar taip nebus.“

Taigi, iš dalies į šį klausimą atsako tarologų pateikiama elementarioji klausiančiųjų žmonių klasifikacija: „taro tyrinėtojai“ ir visi kiti žmonės „neįsigilinę į taro sistemą“. Ši, gana paprasta klasifikacija nurodo į dar vieną svarbų bruožą, skiriančią dabarties taro nuo praktikuojamo entuziastų ezoterikų XVIII-XIX amžiuje. Dabarties taro, tapęs prieinamu masėms (t.y. pasiruošusiems sumokėti už būrimo kortomis seansą) byloja dvejomis kalbomis – neišverčiama, okultine, kuria ir apie kurią patys tarologai pasakoja mažiausiai³⁶ ir adaptuota kalba, pritaikyta, išversta klausinėjtojui. Galima pridurti, kad tyrimą atliekantis tyrėjas taip pat patenka į „visų kitų“ kategoriją, kas savo ruožtu iš dalies patvirtina humanitariniuose moksluose egzistuojantį skepsį dėl ezoterikos apskritai ir taro konkrečiai tyrinėjimų. Minėtą mintį patvirtina dar viena respondento mintis apie komunikaciją su taro seanse dalyvaujančiu žmogumi, kurioje atskleidžiamos „atskiros temos – seansų technikų“³⁷ ypatumai:

³⁵ 5 Priedas, Interviu su tarologu Leopoldu

³⁶ Kaip jau buvo minėta, šis tyrimas nėra skirtas tarologų kompetencijos lygiui nustatyti arba jį įvertinti, todėl nėra daromos jokios prielaidos apie respondentų okultinės filosofijos išmanymą, tik konstatuojamas faktas, kad interviu metu respondentai apie ją praktiškai nekalbėjo

³⁷ 5 Priedas, cituojamas tarologas Leopoldas.

*„Nelygu koks žmogus. Vienas yra praetistas, kitas – dabartistas, kitas ateististas. Ir nereikia žmogui kalbėti ko nereikia kalbėti. Jam reikia kalbėti tai ko jisai klausia. [...] Ir sakykim gali kažkiek vizualizuoti to žmogaus praeities, dabartį irgi matai, jo perspektyvas irgi daugiau mažiau Taro sistema vizualizuoja.“*³⁸

Baigiant skyrių svarbu dar kartą paminėti V. Crapanzano aprašytą paradoksą antropologo, besistengiančio perteikti svetimą/alternatyvų pasaulį vietinei akademinei bendruomenei suprantama kalba, neprarandant to pasaulio nepermatomumo, padėtį. Neišvengiamai, atliktas svetimos kultūros vertimas, patenka į disciplinos ir metodų rėmus ir yra vertinamas vietiniu žodynu. Dar labiau šis prieštaravimas sustiprėja, kai alternatyvus pasaulis yra nepatikimas ir įtartinas, o tyrinėjimų objektas nuolat slysta iš tyrėjo rankų. Vis dėlto, etnografijos rašytojo užduotis nesikeičia ir skaitytojui yra pateikiama tarsi patikima, baigtinė įvykio prezentacija.

³⁸ Ten pat

IŠVADOS

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę buvo konceptualizuoti esminiai simbolinės antropologijos kultūros aiškinimo pozicijos, šioje koncepcijoje kultūra – tai reiškinių sistema išreikšta simbolinėje formoje, kuri įtraukia bet kokias individų komunikacijos formas bei dalinimąsi savo patirtimi, o kultūrinė analizė – tai interpretacinis minėtų reiškinių aiškinimas.
2. Simbolinėje antropologijoje kultūros kaip teksto metafora užima centrinę vietą – kultūros tekstas – tai objektų, formų ir praktikų išreikštų ženklais bei simboliais prasmų potencialo išskleidimas.
3. Anot V. Crapanzano, etnografijos teksto kūrimas ir svetimos kultūros vertimas į tyrėjo bendruomenei suprantama kalbą lydimi paradokso – duoti žodynai neperteikia kultūrų svetimumo, taip antropologo uždaviniu tampa naujų žodynų kūrimas tokiu būdu artėjant link svetimo pasaulio.
4. Išanalizavus mokslinę literatūrą paaiškėjo, kad užgimusios Viduramžiais kaip pramoginis žaidimas, taro kortos virto į ezoterinį įrankį XVIII amžiuje, Prancūzijoje vykstančio okultinės filosofijos atgimimo, buvusio reakcija į racionalizmo persmelktą laikmetį, metu.
5. Ištyrus šiuolaikinių taro praktikų išsiskleidimą buvo išskirtos pagrindinės taro įvykio kategorijos ir subkategorijos. Buvo sukurtas šiuolaikinio taro kultūrinis vaizdas – paveiktas skirtingų socialinių ir kultūrinių procesų bei *Naujojo Amžiaus* asmeninio tobulėjimo idėjomis. Taro iš tik nedidelei grupei prieinamo okultinio mokymo tapo prieinamas kiekvienam, kaip individualus užsiėmimas.
6. Pačios kortos yra nuolat dauginamos, atsiranda nauji vizualizacijos motyvai, juos kuria ne tik pavieniai menininkai, bet ir leidybos kompanijos, kurios vizualizacijai naudoja populiarios kultūros siužetus. Tarologo ir kortų santykis priklauso nuo taro meistro erudicijos, žinių, interesų, kiekvienam prieinama taro kortų įvairovė tenkina visų jomis susidomėjusių poreikius.
7. Šiuolaikinis taro nebėra vien izoliuota sistema, besiremianti didžiaisiais pasakojimais – hermetizmu, kabala ir kt. okultiniais mokymais. Taro yra siejamas, perpinamas su kitomis sistemomis ir esančiu sociokultūriniu kontekstu. Domėjimasis Rytų religijomis ir mokymais, taip pat mažesnių vietinių religijų inkorporavimas pasireiškia naujų pasakojimų

kūrimu, o jų siužetų referentiniais laukais tampa ne tik senieji mitai ir tekstai, bet ir populiarios kultūros produktai.

8. Dabarties taro, tapęs prieinamu kiekvienam, byloja dvejomis kalbomis – neišverčiama okultine, kuria ir apie kurią patys tarologai pasakoja mažiausiai ir adaptuota kalba, pritaikyta, išversta klausinėtoji, taip pat ir mokslininkui.

LITERTŪRA

1. BARNES H. E. *An Intellectual and Cultural History of the Western World*, New York, 1965
2. CLIFFORD J. *Writing Culture*, UoCP, 1986
3. CRESWELL J.W. *Qualitative inquiry and research design: choosing among five traditions*, Sage Publications, 1998
4. CORBIN H. *Mundus Imaginalis or the Imaginary and the Imaginal*, 1964
5. CRAPANZANO V. *Hermes dilemma and Hamlets desire*, 1992
6. ČIUBRINSKAS V. *Socialinės ir kultūrinės antropologijos teorijos*, Kaunas, 2007
7. DUMMET M. *Préface," in Tarot, Jeu Et Magie, ed. Thierry Depaulis*, Paris, 1984
8. GALL, M., BORG, W., GALL, J. *Educational Research. An Introduction*, New York, 1996
9. GEERTZ C. *From naive point of view: On the nature of anthropological understanding*, 1979
10. GEERTZ C. *Kultūrų interpretavimas*, Vilnius, 2005
11. HARVEY D. A. *Beyond Enlightenment: Occultism, Politics, and Culture in France from the Old Regime to the Fin-De-Siècle*, Paris, 2003
12. KARDELIS K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*, Kaunas, 2002
13. KATZ D. S. *The Occult Tradition: From the Renaissance to the Present Day*, London, 2005
14. KLUMBYTĖ N. *Etnografijos rašymo problemos: tradicinių ir postmodernių konvencijų kritika*, Lietuvos Etnologija, 2001
15. LECOMPTE M. SCHENSUL J. *Designing and Conducting Ethnographic Research*, Rowman Altamira, 1999
16. MASON J. *Qualitative Researching*, London, 1996
17. MAŽEIKIS G. *Įsikitinimai: sąmoningumo metamorfozės*, Kitos knygos, 2013
18. MAŽEIKIS G. *Renesanso simbolinis mąstymas*, Šiauliai, 1997
19. MCGEE R.J. *Anthropological Theory: An Introductory History*, 1996
20. MUNCK V. *Kultūros tyrimai: patirtis ir apibendrinimai*, VDU, 2008
21. RAMANAUSKAITĖ E. *Šiuolaikinės kultūros fenomenų tyrinėjimai*, Kaunas, 2002

22. THOMAS N. *Out of Time. History and Evolution in Anthropological Discourse*. Ann Arbor: The University of Michigan Press, 1996
23. THOMPSON J. *Ideology and Modern Culture. Critics Social Theory in the Era of Mass Communication*. Oxford: Polity Press, 1990
24. ŽYDŽIŪNAITĖ V. *Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos*, Technologija, 2007
25. UŽDAVINYS *Hermio Trismegisto išminties kelias*, Vilnius, 2005
26. ДУГИН А. *Лекция №2 Социология воображения prieiga per internetą* [žiūrėta 2015-05-03] < <http://konservatizm.org/speech/dugin/090309181250.xhtml> >
27. КАПЛАН С. *Классика Таро. Происхождение, история, гадание*, Москва, 2004
28. ЛЕВИ-СТРОСС К. *Структурная антропология*, ЭКСМО-Пресс, 2001
29. ХАЙДЕГГЕР М. *Время и бытие*, Москва, 1993
30. ШАНДЫБИН С.А. *Постмодернистская антропология и сфера применимости ее культурной модели*, Этнографическое Обозрение, Москва, 1998

PRIEDAI